

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infokorralduse õppekava

Kerli Markus

**Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilaste õppetöö-alaste inforessside
valiku põhjused**

Lõputöö

Juhendaja: Katrin Kannukene, MA

Tartu 2019

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	4
1 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1 Põhimõisted	6
1.1.1 Informatsioon ja inforessursid	6
1.1.2 Infovajadus	7
1.1.3 Infootsikäitumine ja infokäitumine	8
1.1.4 Infopädevus	8
1.1.5 Infootsingu strateegiad	9
1.1.6 Andmebaasid	10
1.2 Varasemad uuringud	11
1.3 Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppetöös kasutatavad materjalid	13
1.4 Uurimisküsimused	15
2 MEETOD JA VALIM	16
3 TULEMUSED	18
3.1 Kasutatavad inforessursid	18
3.1.1 Publitseeritud	18
3.1.2 Publitseerimata	21
3.2 Infootsingu strateegiad	22
3.2.1 Infopäringute sõnastamine	22
3.2.2 Infopäringu laiendamine või kitsendamine	23
3.2.3 Kasutatavad infootsingu strateegiad	23
3.2.4 Infootsingu strateegiate valiku põhjused	27

3.3	Inforessursside kasutamise põhjused.....	28
3.3.1	Kättesaadavus	29
3.3.2	Vajadus	31
3.3.3	Mugavus	32
3.3.4	Usaldusväärsus	32
3.3.5	Oskused	33
4	JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	35
4.1	Järeldused	35
4.1.1	Kasutatavad inforessursid.....	35
4.1.2	Infootsingu strateegiad	36
4.1.3	Inforessursside kasutamise põhjused.....	38
4.2	Meetodi kriitika ja soovitused edasiseks uurimistööks	39
	KOKKUVÕTE.....	42
	SUMMARY.....	45
	KASUTATUD ALLIKAD	48
	Lisa 1: Intervjuu kava.....	53
	Lisa 2: Kodeerimistabel tabeltöötlusprogrammis Excel.....	55

SISSEJUHATUS

Infoühiskond ei tähenda ainult interneti ning elektrooniliste teenuste olemasolu, vaid ka kasutajaid, kes oskavad massilistes teabehulkades orienteeruda. Vajadus informatsiooni järele tekib pidevalt, kuna on seotud meie igapäevaste toimingutega. Informatsioon jõuab meieni kas eesmärgipäraselt või sihilikult hangitud tulemusena. Infootsingu tulemuslikkus oleneb kasutaja pädevusest ja oskustest informatsiooniga seotud toimingute läbiviimisel.

Tartu Ülikooli tudengid ja õppejõud pääsevad Tartu Ülikooli Raamatukogu veebilehelt tasuta väga paljude andmebaasideni. Teadus- ja arendustöös, samuti õppetöös on juurdepääs elektroonilisele teadusinformatsioonile väga oluline. 2017. a lõpuks oli raamatukogu vahendusel loodud juurdepääs 119 andmebaasile, mis sisaldasid teadusajakirju, teatmeteoseid ning populaarsete teaduskirjastuste elektroonilisi variante. (Tartu Ülikooli... i.a) Seega on võimalus kasutada ajakohaseid teadusinfo allikaid, lisaks toetavad tudengite õppetööd veel õpikud, loengumaterjalid, teadusartiklid ja –tööd. Mille põhjal aga teevad tudengid valiku ühe või teise infoallika kasuks? Millistel puhkudel piirduakse õpikuga, millal minnakse DSpace'i?

Olles infokorralduse eriala 3. aasta tudeng, on minu õppetöö olnud seotud suuresti informatsiooni hankimise, hindamise, haldamisega ja kasutamise ning teadusandmebaaside kasutamine on mulle iseenesestmõistetav. Suheldes tudengitega õigusteaduskonnast, on selgunud, et kõige rohkem kasutavad nemad oma õppetöös võrguväljaannet Riigi Teataja, samas kui Tartu Ülikooli digitaalarhiiv DSpace on mõne õigusteaduskonna tudengi sõnul võõras keskkond.

Minu poolt 2019. aasta kevadel läbi viidud seminaritöös (Markus, 2019) selgus, et olulisem, kui on tudengite teadmised andmebaasidest, on hoopis põhjused, mille järgi üldse valitakse või eelistatakse ühte või teist inforessurssi. Salehi, Du ja Ashman (2018) uuringu kohaselt kasutavad tudengid peamise informatsiooni hankimise vahendina Google'i otsingumootorit, kasutamata võimalust otsida usaldusväärset infot hoopis teadusandmebaasidest. Sama selgus ka Markus (2019) uuringutulemustest, kus õigusteaduskonna tudengid eelistavad kasutada õppetöö-alase informatsiooni otsimisel olulisel määral Google'i otsingut.

Samuti oli teema valikul oluline Jaadla (2011) bakalaureusetöö „Tartu Ülikooli tudengite ülikooliga seotud infovajadused ja kasutatavad infokanalid”, kus teema võimalikes edasiarendustes pakkus autor välja, et teemat võiks süvitsi edasi arendada ning üksikasjalikumaks minna: viia läbi intervjuusid, et leida vastuseid küsimustele, millest sõltub tudengite kindlate infoallikate valik. Enda uurimuse käigus tahan teada saada, mis mõjutab Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilasi õppetöö-alaste inforessursside valikul.

Töö koosneb kolmest osast. Esimene osa tutvustab töö põhimõisteid nagu informatsioon ja inforessursid, infovajadus ja infopäring, infokäitumine ja infootsikäitumine, infopädevus, infootsingu strateegiad ning andmebaasid. Esimeses osas on ka tutvustav alapeatükk varasematest uuringutest ning ülevaade õppekorraldusest Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas. Töö teine osa tutvustab ja põhjendab metoodikat ja valimit. Kolmas osa esitab andmete analüüsil saadud tulemusi. Neljandas osas on uurimistulemuste järeldused ning diskussioon.

Tahan tänada lõputöö asjatundliku juhendamise eest enda juhendajat Katrin Kannukest, kes lisaks traditsioonilistele tööaegadele leidis aega ka oma vabast ajast, et mind igakülge abi ja näpunäidetega toetada. Samuti olen tänulik intervjuudes osalenud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengitele, kes aitasid kaasa selle töö valmimisele.

1 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Esimeses peatükis seletan töös kasutatavaid põhimõisteid. Lisaks annan ülevaate varasematest uuringutest nii Eestis kui ka mujal maailmas.

1.1 Põhimõisted

Töös kasutatavad põhimõisted on informatsioon ja inforessursid, infovajadus ja infopäring, infokäitumine ja infootsikäitumine, infopädevus, infootsingu strateegiad ning andmebaasid.

1.1.1 Informatsioon ja inforessursid

Informatsiooniga seotud toimingud nagu selle hankimine ja kasutamine on muutunud vältimatuks osaks inimeste igapäevasest elust. Infoühiskonna liikmed peavad olema võimelised infot hankima ja asjakohast informatsiooni tõhusalt kasutama, et tulla toime kiiresti muutuv keskkonnas. (Virkus, 2003)

Informatsiooni, mis mõjutab infootsingut ning informatsiooni kasutamist, saab jagada formaalseks ja mitteformaalseks. Formaalseid allikaid või määratleda kui selliseid, mis moodustavad kasutaja suhtes mõne seadustatud vormi (aruanded, määrused, tööjuhendid), samas kui mitteametlikel allikatel (perekond, töökaaslased) puudub selline alus. (Kaye, 1995)

Inforessursid (*information resource*) on inimeste ja teaduse praktilise tegevuse käigus tekkinud informatsiooni kogumid (Virkus, 2017: 408), mida kasutatakse ühiskonnas sihipäraseks kasutamiseks (Raamatukogusõnastik, 2018). Kogutud informatsiooni säilitatakse inforessurssidena andmekandjatel, millele tagavad juurdepääsu nii traditsioonilised kui ka elektroonilised vahendid (Uverskaja, 2015). Inforessursside eesmärk on informatsiooni kättesaadavaks muuta, säilitada, levitada ning kasutada erinevatel tasanditel ja valdkondades (Virkus, 2017: 409).

Elektrooniline inforessurss (*electronic resource*) ehk e-ressurss on elektroonilisele kandjale fikseeritud informatsioon (Virkus, 2017: 409), mille kasutamiseks on vaja arvutit – andmebaasid, veebileheküljed, digiarhiivid, arvutiprogrammid (Raamatukogusõnastik, 2018).

Lähtun enda uurimuses just formaalsest informatsioonist, kuna uurin eelkõige tudengite õppetöoga seotud infovajadusi ja inforessursside kasutamise põhjuseid. Uurimistöö põhineb faktidel ehk vajalikud materjalid peavad olema usaldusväärsed, tõendatavad ning teiste esitatud mõtted peavad tuginema kirjanduse allikatel, mistõttu on vaja tudengitel kasutada formaalseid allikaid.

1.1.2 Infovajadus

Infovajadus (*information need*) on inimese seisund, kus ta soovib või vajab tekkinud olukorra lahendamiseks, kergendamiseks või käsitlemiseks omandada lisamaterjali, kuna hetkel jääb tal enda teadmistest puudu (Shenton ja Dixon, 2003: 8). Infovajadus võib tekkida, muutuda või kaduda vastavalt olukorrale (Virkus, 2017: 47).

Infovajadusi saab eristada erinevate tüüpide järgi:

- sisemine vajadus (*the visceral need*),
- teadlik vajadus (*the conscious need*),
- formuleeritud (*the formalized need*),
- kohandatud, sobitatud (*the compromised need*) (Taylor, 1968).

Sisemise vajaduse puhul on olemas teadvustatud või teadvustamata vajadus informatsiooni järele, kuid inimene ei oska seda keeleliselt väljendada (Taylor, 1962, 1968). Selleks, et lahendada infovajadusest tekkinud probleemi, on vaja infovajadust sõnaliselt väljendada – seda nimetatakse **infopäringuks** (*reference question*). Infopäringu saab sõnastada kirjeldava lausena, küsimusena või märksõnade loeteluna. (Virkus, 2010)

Teadlik infovajadus on küll teadvustatud, kuid esineb vaimset ettekujutust ebatäpselt määratletud ala kohta – teabevajaja võib selles etapis rääkida kellegagi, kes aitaks leida vastuseid tekkinud probleemile. Formuleeritud vajaduse korral oskab infootsija nõuetekoheselt ja otstarbekalt sõnastada infovajaduse. Kohandatud infovajaduse puhul on otsing läbimõeldud ning sõnastatud sellisel viisil, et küsija saaks vastuse selle, mida ta loodab leida. (Taylor, 1962, 1968)

Minu uurimus keskendub teadvustatud infovajadusele ja selle oskuslikule infopäringu sõnastamisele. Kirjutades uurimistööd või otsides infot õppetöö jaoks, on tudengitel olemas idee ning eesmärk, mida nad püüavad uurimise käigus täita – nad teadvustavad tekkinud informatsiooni vajadust ja selle rahuldamist. Olenevalt tudengist ning uurimistöö teemast võivad teadvustatud infovajaduse liigid aga erineda.

Kasutajate jaoks on oluline, et nad tajusid vajadust info järele ning oskaksid tegeleda probleemi lahendamiseks. Tudengid saavad ainult sellisel juhul enda küsimustele vastused, kui nad teavad, kuidas määratleda tekkinud infovajadust ja seda sõnadega päringuks vormistada, kuidas ja kust koguda teavet ning kuidas saadud informatsiooni hinnata, töödelda ja enda huvides ära kasutada.

1.1.3 Infootsikäitumine ja infokäitumine

Kui infovajadus tähistab puudujääki inimese teadmistes, siis **infootsikäitumine** (*information seeking behaviour*) on selle probleemi lahendamiseks suunatud tegevus, mille käigus inimene üritab kas manuaalsete infosüsteemide nagu ajalehtede ja raamatukogude või hoopis arvutipõhiste süsteemide abil rahuldada mingi eesmärgi saavutamist (Wilson, 2000).

Infokäitumine (*information behaviour*) aga uurib, kuidas inimesed koguvad ning kasutavad informatsiooni (Virkus, 2017). Wilson (2000) on defineerinud infokäitumist kui inimkäitumise täielikkust seoses teabeallikate ja kanalite kasutamisega, sisaldades nii aktiivset kui ka passiivset informatsiooni hankimist ja kasutamist.

Infootsikäitumine ja infokäitumine on tegevused, mille alla kuuluvad infovajaduse sõnaline formuleerimine ning infootsingu strateegiate abil moodustatud infopäringu rahuldamine. Õigusteaduskonna tudengite infokäitumisest saab aimu, kui analüüsida uurimuse käigus kogutud andmeid – milliseid infootsingu strateegiaid ja tehnikaid tudengid infopäringute sooritamiseks kasutavad ja mis on ühe või teise tehnika valiku põhjused.

1.1.4 Infopädevus

Infopädevus (*information literacy*) on oskus, kus inimene peab suutma tajuda, millal on informatsiooni vaja ning oskama seda leida, hinnata ja tõhusalt kasutada (American Library Association, 1989, Ross, Perkins ja Bodey, 2016 kaudu). Selline laiapõhjaline määratlus viitab sellele, et infopädevust võib vaadelda kui pädevuste komplekti, kus üksikisikutel antakse võimalus tuvastada teabe puudumise probleem ja kuidas seda lahendada (Ross jt, 2016).

Infopädevus on minu töö kontekstis oluline tudengite informatsiooni eduka otsimise seisukohalt. Infopädevuse kui pädevuste komplekti osadest keskendun oma töös sellele, kuidas õigusteaduskonna tudengid oskavad inforessursse tõhusalt kasutada ning nende kaudu informatsiooni leida.

1.1.5 Infootsingu strateegiad

Oluliseks etapiks lisaks sõnaliselt väljendatud infovajaduse ehk infopäringu formuleerimisele on **infootsingu strateegia** (*information strategy*) otstarbekas valik ja rakendamine. Enne, kui kasutaja asub infootsingut sooritama, tuleks tal enda jaoks kindlaks mõelda infootsingu eesmärk, vajalikud otsisõnad, informatsiooni vajamise kiirus ja kasulikud infoallikad. (Virkus, 2010)

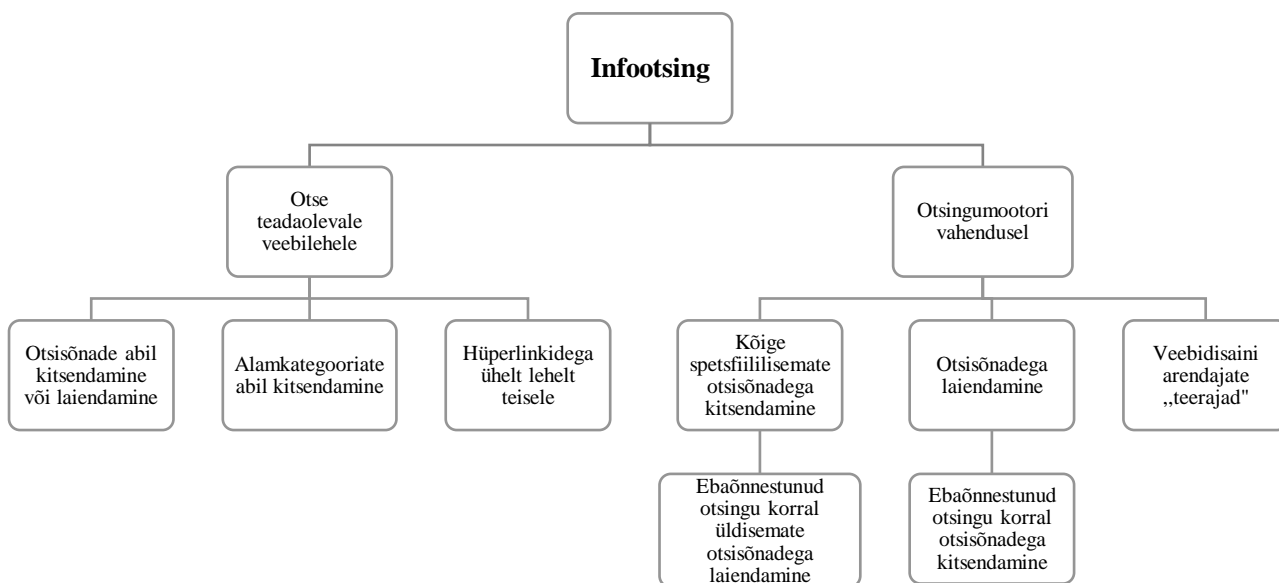
Informatsiooni kogumisel internetis saab eristada kahte strateegiat – *top-down* strateegia ehk ülevalt alla ning *bottom-up* strateegia ehk alt üles (Navarro-Prieto, Scaife ja Rogers, 1999). Ülevalt alla strateegia on see, kus kasutajad otsivad kõigepealt üldisemal alal ja seejärel kitsendavad linkide kaudu otsinguid, kuni leiavad otsima tulnud info, alt üles strateegia puhul otsivad kasutajad aga konkreetset märksõna (*Ibid.*).

Hoolimata paljudest uuringutest, mis käsitlevad kasutajate kogemusi veebis ja veebiotsingu strateegiaid ja käitumist, ei ole kogemuste ja kognitiivsete otsingustrateegiate vahelisi spetsiifilisi suhteid laialdaselt uuritud. Thatcher (2008) uuris kognitiivseid otsingustrateegiaid 80 interneti kasutaja seas ning eristas nende puhul 12 otsingustrateegiat.

Nende Thatcheri (2008) 12 otsingustrateegia seast tutvustan seitset, mis on olulised selle töö kontekstis ning mis vastavad minu poolt läbi viidud uuringule ja analüüsi käigus jõutud tulemustele. Esiteks „*safe player*” kaks strateegiat, kus kasutajad soovivad jääda neile tuttavasse otsingukeskkonda: „*search engine narrowing down*” – kasutaja valib sellise otsingumootori, mis põhineb teadaolevatel atribuutidel või alamkategoriatel, et need aitaksid tal otsinguid kitsendada ning „*known address search domain*” – kasutaja suundub otse talle tuntud veebilehele, mis ei ole otsingumootor, kuid mida saab kasutada teise sobiva portaalina infootsingu alustamiseks. Lisaks „*link-dependent*” strateegia, mille puhul kasutaja toetub kodulehe hüperlinkidele, et liikuda ühelt veebilehelt teisele. „*To-the-point*” strateegia puhul kasutavad kasutajad esmalt kõige spetsiifilisemaid otsisõnu eesmärgiga jõuda kohe õige vastuseni. Kui detailse otsisõnaga otsing ebaõnnestub, kasutatakse üldisemat otsisõna otsing laiendamiseks. „*Known address*” strateegia,

kus kasutaja läheb otse talle teadaolevasse kohta eeldusega leida sealt otsitav info. „*Virtual tourist*” strateegia – kasutaja järgib veebidisaini arendajate poolt loodud „teeradu”.

Vastavalt Thatcher (2008) kirjeldustele, kuidas kasutajad alustavad infootsinguid, ning intervjuueritavate informatsiooni hankimise ja kasutatavate strateegiatega analüüsi käigus saadud tulemustele, koostas lihtsustatud versiooni võimalikest infootsingu strateegiatega grupeeringust.

Joonis 1. Infootsingu strateegiad (Autori joonis, koostatud Thatcher, 2008 põhjal)

Joonisel 1 on kuvatud kasutaja teekond, kui ta on otsustanud ühe või teise variandi kaudu vajalikku informatsiooni hankima minna – otse teadaolevale veebileheküljele või otsingumootori vahendusel. Infootsingu lähtepunktiks on valdavalt kas otse teadaolevale veebilehele suundumine või otsingumootori vahendusel informatsiooni hankimise alustamine.

1.1.6 Andmebaasid

Raamatukogusõnastik (2018) defineerib **andmebaasi** (*database*) kui loogiliselt seotud andmete kogumit, millel on kindlad otsitunnused ning kus andmete käitlust võimaldab selleks ettenähtud tarkvara.

Andmebaasi kui korrastatud infokogumi puhul pole oluline, mis tüüpi info see on. Andmebaasid on näiteks nii telefoniraamatud kui ka sõnastikud. Personaalarvutitel kasutatavad andmebaasid sisaldavad mingi ühise tunnuse järgi ühendatud andmefaile. (Villems, 1995)

Teadusandmebaas (*research database*) on elektrooniline ja organiseeritud andmete kogumik, mida saab kasutada teadusliku uurimise jaoks ning mis võimaldavad erinevate andmekogumite lõimumist ja andmete analüüsimist (Kovács-Láng, 2000).

Eelkõige on selle töö kontekstis olulised teadusandmebaasid kui usaldusväärse info allikad. Teadusandmebaasides sisalduv informatsioon on õigusteaduskonna tudengitele abiks uurimistööde kirjutamisel ning spetsiifilise ehk õiguslase teabe kogumisel ning sellega läbi töötamisel.

1.2 Varasemad uuringud

Minu andmetel ei ole Eestis konkreetselt uuritud, mille alusel õigusteaduskonna tudengid õppetöös kasutatavaid allikaid valivad. Uuritud on üldisemalt tudengite infovajadusi. Sellisel teemal on kirjutanud nii Elen-Greeta Jaadla (2011) „Tartu Ülikooli tudengite ülikooliga seotud infovajadused ja kasutatavad infokanalid” kui ka Kadrian Kotkas (2011) „Tartu Ülikooli avatud ülikooli üliõpilaste infovajadused ja nende rahuldamine”. Bakalaureusetöödega soovisid autorid välja selgitada, millist informatsiooni soovivad tudengid ülikoolilt saada ja milliseid allikaid kasutatakse selleks kõige rohkem (Jaadla, 2011; Kotkas, 2011).

Jaadla ja Kotkas (2011) uuringutulemustest selgus, et tudengid eelistavad informatsiooni saamiseks elektroonilisi kanaleid (ÕIS, ülikooli ja instituudi infolistid, otsingumootorid) kasutada. Kõige enam kasutatakse infoallikana, kust tudeng info kätte saab, õppejõudu. Üliõpilaste jaoks on oluline leida informatsiooni õppekorralduse ja edasiõppimise kohta. Tähtsusetum on Tartu Ülikooli kohta käiv üldinfo. Informatsiooni otsimisel on probleemseks Tartu Ülikooli veebilehe ning otsingumootorite keerukus.

Seminaritööst (Markus, 2019) selgus, et intervjuudes osalenud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kasutavad õppetöö-alaste materjalidena seaduseid, määruseid, seaduste kommenteeritud väljaandeid, õiguskirjandust, kuhu kuuluvad ajakirjad ja raamatud, ning nii õiguslaseid teadusandmebaase kui ka tavalisi andmebaase. Lisaks õiguslikele materjalidele kasutatakse õppematerjalidena Tartu Ülikooliga seotud allikaid nagu õppejõudude poolt koostatud õpikuid, konspekte ja loenguslaide. Vahendusallikatena kasutatakse enim Google'i otsingumootorit ning Esteri e-kataloogi.

Fry ja Rich (2011) on uurinud, kuidas Ohio tudengid otsivad, valivad ja hindavad e-allikaid. Uuringu eesmärk oli leida viise, kuidas raamatukogu saaks muuta juurdepääsu e-allikatele oma

veebilehekülje kaudu efektiivsemaks. Uuringust selgus, et õpilased valivad selliseid andmebaase, millega nad on varasemalt tuttavad ehk mida nad on juba edukalt kasutanud.

Õigusteaduse tudengid eelistavad kasutada otsingumootoreid esmase infootsingu alustamise ressursina (Margolis ja Murray, 2012). Sama leidis Makri (2007b), et üliõpilased on teadlikud Google'i tähtsast rollist õiguslaste probleemide lahendamise protsessis – olles sageli konkreetse allika, juhtumi või artikli otsingul lähtepunktiks. 94,6% Margolis ja Murray (2012) uuringus osalenud 712 Ameerika Ühendriigi õigusteaduse tudengi seast peavad Google'it enimkasutatavaks otsingumootoriks. Enamik tudengeid teavad, et Google'is ja teadusandmebaasides tuleb informatsiooni hankimiseks kasutada erinevaid otsingutermineid, kuna otsingumootorid ja andmebaasid sisaldavad erinevat tüüpi informatsiooni (Makri (2007b). 61,6% 712 õigusteaduskonna tudengi seast kasutavad infopäringu sõnastamiseks enim märksõnade loetelu (Margolis ja Murray, 2012).

Lisaks selgus seminaritööst (Markus, 2019), et Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid valivad kasutatavaid materjale vastavalt kättesaadavusele, usaldusväärsusele, allikate keelele, kasutatavuse lihtsusele, oskustele ning vajadusele. Isiklike õppematerjale ei taha õigusteaduskonna tudengid endale osta raamatute kalli hinna pärast. Sama leidsid Ezema ja Chizoma (2019), et Nigeeria õigusteaduskonna tudengite jaoks on elektrooniliste inforessursside eelised juurdepääs uusimale ja ajakohasemale informatsioonile, ostukulude vähendamine paberkandjail teavikute hankimise arvelt, kiireim juurdepääs juriidilise teabeni.

Kuigi tudengid kasutavad olulisel määral elektroonilisi allikaid, on uuringud näidanud, et raamatukogukülastajad puutuvad informatsiooni otsimisel kokku teatud probleemidega. Rowlands (2007) mainis, et õppijate jaoks on infootsingu edukaks sooritamiseks vajalikud oskused tundmatud. Tudengite peamine probleem oli suutmatus leida asjakohaseid materjale, eriti märksõnade kasutamisel (Wu ja Chen, 2011). Tudengid mainisid, et infootsingu kursused on kasulikud, kuid enamasti olid nad unustanud, mida nad infoallikate kasutamise puhul õppinud olid (*Ibid.*).

Margolis ja Murray (2012) uurisid õigusteaduskonna tudengite infopädevusi õiguslaste allikate hankimisel. Uuringutulemuste analüüsi käigus jõuti järeldusteni, et suurendades tudengite infopädevust, eriti juriidilise teabe osas, suudetakse süvendada juba omandatud oskusi edukaks informatsiooni otsimiseks, leidmiseks ja hindamiseks.

Iirimaal õigusteaduskonna ja insenerivaldkonna tudengite seas läbiviidud uuring (Kerins, Madden ja Fulton, 2004) näitas, et osalejatel oli tavaliselt probleeme sobivate infoallikate, mis hõlmasid kohtupraktikaid, õigusakte ja teadusartikleid, tuvastamisel. Makri (2007a) uuringutulemused näitasid, et Inglismaa õigusteaduse tudengitele on keeruline kasutada õiguslaseid andmebaase. Probleem tulenes keerulisest keskkonnast: tudengite teadmised digitaalsete raamatukogusüsteemide kasutamiseks olid ebakindlad ning puudulikud. Sama saab täheldada Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite kohta, kelle meelest võib teadusandmebaasidest küll õiguslaseid materjali leida, kuid otsingute tegemine võtab kasutatavuse keerukuse tõttu kauem aega (Markus, 2019).

Üks vähesed uuringuid, mis just õigusteaduskonna tudengite infokäitumisele keskendus, on viidud läbi Indias, kus keskenduti 250 õigusteaduskonna tudengite raamatukogude külastamise sagedusele, informatsiooni otsimise eesmärkidele ning arvuti tundmisele ja uuriti, kui kaua aega kulutatakse info kogumiseks ning millised probleemid esinevad infootsinguil (Kadli ja Hanchinal, 2015). Ka sealsed uuringutulemused näitasid, et informatsiooni otsimise oskused infoülekütluses on õigusteaduse tudengitele sageli probleemiks.

Eelnevalt kirjeldatud üliõpilaste infovajadusi on uuritud juba mõnda aega tagasi, mistõttu keskendubki minu töö hetkeolukorra kohta ülevaate saamisele Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite näitel. Minu andmetel ei ole Eestis töid, mis keskendusid konkreetsetelt õigusteaduskonna tudengite infovajaduste uurimisele, konkreetsemalt elektrooniliste inforessursside kasutamise põhjustele. Samuti ei leidunud teemakohaseid uuringuid välismaistest allikatest. Varasematest uuringutest saab küll teada, milliseid inforessursse tudengid eelistavad ja milliseid mitte, kuid ei ole välja toodud konkreetseid põhjuseid, mille järgi üliõpilased oma valikuid teevad. Enda töö kõigus üritangi leida põhjuseid, mille alusel õigusteaduskonna üliõpilased valivad õppetöös kasutatavaid inforessursse.

1.3 Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppetöös kasutatavad materjalid

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna bakalaureuseõppes omandavad tudengid õiguslaseid baasteadmised. Kolmeaastase nominaalõppeaja käigus arutletakse õigusvaldkondade aluspõhimõtete üle, harjutatakse ning rakendatakse õigusaktide tõlgendamise oskusi. Lisaks auditoorsetele töödele peavad õigusteaduskonna üliõpilased koostama ka üliõpilastöid. (Tartu Ülikooli õigusteaduskonna..., i.a)

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppekava kogumaht on 180 EAP-d, millest kaks kohustuslikku ainet (õigusteadusliku uurimistöö alused ja akadeemiline väljendusoskus ning uurimistöö) toetavad tudengite uurimistööde koostamist ja käsitlevad allikate hankimist, hindamist ning tööd andmebaaside ja teadusartiklitega (Õppekava..., 2019).

Markus (2019) seminaritööst selgus, et intervjuudes osalenud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kasutavad õppetöös nii Eesti kui ka Euroopa Liidu õiguslikke materjale (seadused, määrused, seaduste kommenteeritud väljaanded), õiguskirjandust, kuhu kuuluvad ajakirjad ja raamatud, ning nii õiguslaseid teadusandmebaase kui ka tavalisi andmebaase. Nendeks võivad olla nii Eesti omad – Riigi Teataja ja Riigikohtu lahendite infosüsteem, kui ka välismaised – HeinOnline ja Westlaw. Lisaks õiguslikele materjalidele nii Eestist kui ka Euroopast, nimetasid intervjuueeritavad õppematerjalidena Tartu Ülikooliga seotud allikaid nagu õppejõudude poolt koostatud õpikuid ning loengumaterjale. Vahendusallikatena kasutatakse enim Google'i otsingumootorit ning Esteri e-kataloogi.

Enimkasutatavad andmebaasid, milleni pääseb ligi Tartu Ülikooli Raamatukogu veebilehe kaudu, on EBSCO Discovery, e-ajakirjad ja e-raamatud, Web of Science, Scopus ja eestikeelsed e-õpikud DSpace'is (Tartu Ülikooli..., i.a).

Samuti leiab Tartu Ülikooli Raamatukogu veebilehe vahendusel õiguslaseid materjale *socialia* valdkonna andmebaasidest. Õiguslase kirjanduseni pääseb e-ajakirjade ning õiguse andmekogude ISI Web of Knowledge, EBSCO, HeinOnline ja Westlaw International kaudu. (Sootak, 2016) Samuti selgus kevadel 2019 läbiviidud seminaritööst, et eestikeelsetest andmebaasidest on õigusteaduskonna tudengite seas kasutatavaim andmebaas Riigi Teataja (Markus, 2019).

Kõige rohkem otsinguid välismaistes õiguslases teadusandmebaasides on tehtud HeinOnline'is märtsi- ning oktoobrikuus, vastavalt 4477 ning 10369 otsingut. Andmebaasi külastati samal aastal kõige rohkem samuti oktoobrikuus – 1471 korda. (Tartu Ülikooli Raamatukogu, 2018)

Teine populaarseim välismaine õiguslane andmebaas on Westlaw. 2017. aastal kasutati eelnevalt nimetatud andmebaasi kokku 8158 korral, millest kõige rohkem märtsikuus – 1747 korda. Ilmselt jäävad 2018. aasta näitajaid enamvähem samasse järku. (Tartu Ülikooli Raamatukogu, 2017)

Andmebaaside kasutamise tihedus võib sõltuda näiteks uurimistöde kirjutamisest. Ei saa kindlalt väita, kes on andmebaaside reaalsed kasutajad, kuid võib oletada, et tudengid ning õppejõud on need, kes kasutavad andmebaase kõige rohkem.

1.4 Uurimisküsimused

Uurimuse käigus tahan teada saada, mis mõjutab Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilasi õppetöö-alaste inforessursside valikul. Täpsemalt soovin välja selgitada, millised on tudengite edukaks infootsinguks vajalikud oskused ja varasemad teadmised, kust on nad infootsinguks vajalikke teadmisi kogunud ning milliseid infootsingu strateegiaid nad informatsiooni hankimiseks kasutavad.

Lõputöö eesmärgist lähtuvalt olen püstitanud järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid inforessursse kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid õppetööks vajaliku informatsiooni hankimiseks?
2. Milliseid infootsingu strateegiaid Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kasutavad ja mis põhjustel?
3. Mis mõjutab Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengeid inforessursside valikul?

2 MEETOD JA VALIM

Uurimuse eesmärk on uurida mittemõõdetavaid omadusi – mida peavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid inforessursi valimise puhul määravaks. Seetõttu olen valinud uurimuse andmete kogumiseks kvalitatiivsed meetodid – poolstruktureeritud intervjuu (vt Lisa 1). Poolstruktureeritud intervjuu aitab uurimisega jõuda varjatumatesse valdkondadesse ning uurida tundlikke teemasid, mis ei ole kättesaadavad teiste uurimismeetoditega (Õunapuu, 2014: 170).

Poolstruktureeritud intervjuu annab intervjuu läbiviijale võimaluse küsimuste järjekorda muuta, vajadusel küsimusi täpsustada või spontaanselt juurde lisada. Poolstruktureeritud intervjuu on küll osaliselt kindla struktuuriga, kuid kulgeb avatult ning situatsioonist lähtuvalt. (Õunapuu, 2014: 171)

Uuringu läbi viimisel oleks saanud kasutada ka ankeetküsitlust. Ankeetküsimustiku abil ei saa aga nii põhjalikku informatsiooni vastaja hoiakutest ning mõttemaailmast. Selleks, et saada kvalitatiivseid andmeid, peaks küsitlus sisaldama avatud lõpuga küsimusi, et vastajad saaksid vabalt enda arvamusi ning hinnanguid avaldada. (*Ibid.*) Uurimuse läbiviimisel oli mulle oluline koguda neid omadusi, mida arvuliselt ei saa mõõta.

Intervjuu käigus palusin teha intervjuueeritavatel ka minu poolt välja mõeldud otsinguid, et näha reaalselt nende infootsinguga seotud harjumusi ja käitumist. Idee lähtus *think-aloud* meetodist, kuid päris üks-ühele ma seda ei rakendanud. Tulemuste analüüsimiseks kasutasin enda poolt lihtsustatud versiooni Thatcheri (2008) infootsingu strateegiatest.

Intervjuude transkribeerimiseks kasutasin peamiselt veebipõhist kõnetuvastust (Alumäe, Tilk ja Asadullah, 2018). Alustasin intervjuude analüüsimist avatud kodeerimisega ehk lugesin kogutud materjali esimest korda läbi. Intervjuudest kogutud andmete kodeerimiseks kasutasin rida-realt tehnikat – otsisin uurimisküsimustele vastavaid olulisi märksõnu ja tekstilõike ning märgistasin need koodidega, mis omakorda hiljem sarnasuse alusel grupeerisin kategooriateks. Analüüsi läbiviimisel oli abiks MS Exceli tabelitöötlusprogramm (vt Lisa 2).

Kasutan uurimuse läbiviimiseks mugavusvalimit. Mugavusvalimi puhul valitakse liikmed uurija jaoks lihtsasti kättesaadavatest huvialustest (Õunapuu, 2012). Valimisse kuuluvad viis Tartu Ülikooli päevases õppes olevat õigusteaduskonna bakalaureuseõppe tudengit. Kuna keskendun tudengitele, kes kirjutavad või on kirjutanud vähemalt kaks uurimistööd, on oluline, et tudengid oleksid vähemalt 3. kursusel, kuna hiljemalt selleks ajaks peavad nad olema tegelema uurimistööde kirjutamisega.

3 TULEMUSED

Tulemuste peatükis esitan intervjuude analüüsimisel saadud tulemused uurimisküsimuste kaupa. Sõltuvalt töö eesmärgist ja uurimisküsimustest soovisin teada saada, millest lähtuvad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid inforessursside valikul, millised on nende infootsinguks vajalikud oskused, kust on nad infootsinguks vajalikke teadmisi kogunud ning milliseid infootsingu strateegiaid nad informatsiooni otsimisel kasutavad.

3.1 Kasutatavad inforessursid

Selles alapeatükis loetlen erinevad inforessursid, mida intervjueeritud tudengid õppetöös kasutavad, pöörates tähelepanu ka sellele, kuidas nad saavad nimetatud materjalidele ligipääsu ning mil moel neid kasutavad.

3.1.1 Publitseeritud

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kasutavad ühe õppetöö-alase inforessursina **õppekirjandust**. Õppekirjanduse ehk õppimiseks kasutatavad teavikud moodustavad üldiselt paberkandjatel õpikud, mis on enamjaolt ka õigusteaduskonna enda õppejõudude poolt koostatud. Õpikute kasutamiseks on mitu varianti – laenutamine raamatukogust või kaastudengilt, raamatukogus raamatu kohalkasutamine või endale isikliku raamatu ostmine.

INT1: „Kõik nagu piisav, vajalik tuleb õppejõududelt. Ja kui ei tule, siis lähed jälle raamatukokku ja võtad vastava raamatu.” /.../ INT2: „...Aga praegu ma näiteks kavatsen minna raamatukokku kohalkasutuse õpikut kasutama, sest mul on vaja lugeda seda.”

Kunagi olevat olnud ka internetis õpikute elektroonilised väljaanded, kuhu tudengid koondasid sisseskaneeeritud õpikuid. Vastav keskkond on nüüdseks aga suletud ning tudengitel puudub sinna ligipääs, mistõttu peavad nad leppima õpiku paberkandjal versiooniga.

INT2: „Et no meil oli ju kunagi see juurajuura, siis seal oli hästi palju nagu PDF-idenä olemas. Nüüd seda enam ei ole ja siis nagu ei ole väga valikut, et kui sa tahad õpikut lugeda, siis sa pead ikkagi selle paberkandjal nagu saama.”

Õppekirjanduse alla kuuluvad ka tudengitööd, mida kasutavad õigusteaduskonna tudengid enda uurimuste kirjutamisel, et tutvuda uurimistööde ülesehitusega, sõnastusega, stiiliga või viidete vormistamisega. Vajalike uurimusteni on jõutud Google'i otsimootorit kasutades.

INT2: „Ja osad nagu võtsid seal mingi struktuuri või midagi, mina kasutasin nii palju, et ma nagu võtsin mingi eesmärgi nagu sõnastamise viisi või kuidagi stiili, vaatasin ma ühest magistrیتööst, mida nagu mu enda juhendaja oli juhendanud. [...] Ühte magistrیتööd vaatasin ja selle leidsin guugeldades kuskilt mujalt...”

Lisaks õppekirjandusele kasutavad intervjuueeritavad õppetöö-alaselt **ametlikke õiguslaseid väljaandeid**, milleks on erinevad õigusaktid, kohtulahendid, seaduste kommenteeritud väljaanded ja seletuskirjad, ettepanekud ning hinnangud. Igapäevane õppetöö põhineb õigusteaduskonnas peamiselt aga ainult Eesti õigusel. Seega olulisim õiguslane andmebaas Eestis, mis on ühtlasi ka intervjuueeritavate seas populaarseim andmebaas õigusaktide hankimiseks, on Riigi Teataja.

INT2: „Või noh tegelikult seadust ka ma pigem tavaliselt vaatan Riigi Teatajast kui paberkandjal.”

Loengutes ja seminarides kasutatakse õigusakte elektroonilisel kujul ehk need pärinevad samuti Riigi Teatajast.

INT3: „...Siis ma vaatan arvutist seadust, just nimelt arvutist.” /.../ INT4: „Aga kui ma olen seminaris, siis ma võtan alati netist.”

Ametlikke teavikuid ehk õigusakte saab hankida ka trükitud kujul kas laenutades või ostes. Kui seadusi ja määrusi saab elektroonilisel kujul tavapärast Riigi Teatajast kätte, siis seaduste kommenteeritud väljaanded on sellised, mis on olemas ainult paberkandjatel.

INT1: „Kui ma seadusest ei saa, siis ma otsin muud. Ja siis tulevadki seaduste kommenteeritud väljaanded ja neid ma leian raamatukogust.”

Eksamite sooritamisel kasutatakse seadusi kas soetatud või laenutatud füüsiliste trükistena. Leidus ka tudengeid, kes raamatu ostmise või laenutamise asemel prindivad endale Riigi Teatajast

vajalikud seadused/määrused hoopiski välja, kuna eksamite ajal on elektrooniliste materjalide kasutamine keelatud.

INT4: „Seadused... No ütleme, et eksamiteks ma alati ostan omale paber kandjal, aga kui ma olen seminaris, siis ma võtan alati netist.” /.../ INT3: „Ainult kui seadust peab eksamil kasutama ja ma osta ei raatsi, siis prindin.”

Varasemaid tudengitöid, mis kuuluvad ühtlasi ka õiguslaste väljaannete hulka, enda uurimuste koostamisel ei kasutata, kuna võib tekkida oht loomevarguseks.

INT5: „Aga sellega on veits see oht, et sa vaatad seda tööd ja siis sul tekib see nagu mõte täpselt copy-paste sellest tööst ja siis läks liiga sarnaseks... Ja siis ma pidin ümber tegema.”

Lisaks eelnevalt nimetatud inforessurssidele kasutatakse õigusteaduskonnas õppetöö-alaste materjalidena ka **erialaseid õigusteaduslikke artikleid**, millega tutvumiseks kasutatakse sageli digitaalarhiive Digar või DSpace. Artikleid kasutatakse üldiselt elektrooniliselt. Juhul kui internetist ei pääse tasuta soovitud materjalini, saab selle hankida raamatukogust paber kandjal.

INT1: „Aa, Digarit kasutasin. Sealt ma sain mingeid asju, aga noh seal vist ei ole kõikidel täiskirjeid onju, et ta lihtsalt nagu näitab, mis on olemas... Ja siis ka nagu raamatukogust sain selle õige trüki.”

Publitseeritud materjalidest kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid õigusakte, kohtulahendeid, õppejõudude poolt koostatud õpikuid, erialaseid teadusartikleid ning varasemaid uurimistöid. Õigusaktide ja kohtulahendite hankimiseks kasutatakse eelkõige elektroonilisi inforessursse, peamiselt Eesti õigust sisalduvat Riigi Teatajat. Vastavalt olukorra sobivusele valivad tudengid allika kasutamiseks õigema variandi – kas paber kandjal või elektroonilise, näiteks kasutavad nad loengutes ja seminarides Riigi Teataja võrguväljaandest pärit seadusi, kuid eksameid sooritavad ainult paber kandjal seadustega. Kuna õppekirjanduse ehk õpikute laenutamisega on raamatukogus halvasti: õpikuid on kordades vähem kui õigusteaduskonna tudengeid kokku, siis ei jagu kõigile füüsilisel kujul trükiseid. Alternatiiviks õppekirjanduse hankimisele on kas raamatukogust või kaastudengitelt laenutamine, ostmine või raamatukogus raamatu kohalkasutus. Erialaseid õigusteaduslikke artikleid hangitakse üldiselt elektrooniliselt digiarhiivist Digar või tudengitöid DSpace'ist. Juhul kui internetist ei pääse tasuta soovitud materjalideni, saab neid hankida raamatukogust paber kandjal. Lisaks DSpace'i kasutamisele

hangivad tudengid varasemaid uurimusi ka Google'i otsimootori vahendusel. Teiste tudengitöid kasutavad tudengid kirjalike tööde ülesehitusega, sõnastusega, stiiliga või viidete vormistamisega tutvumiseks.

3.1.2 Publitseerimata

Publitseerimata materjalidest kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid **loengumaterjale**, mille alla kuuluvad tudengite enda, õppejõudude või kaastudengite poolt koostatud konspektid ja slaidid. Õppejõudude poolt koostatud loengumaterjalid tehakse tudengitele kättesaadavaks tavaliselt Moodle'i või ÕIS-i kaudu. Kaastudengitelt või vanematelt kursustelt aga küsitakse materjale ise.

INT2: ...Ja siis ma samamoodi otsisin materjale, millest õppida ja vaatasingi, mis ma olen saanud eelmistel aastatel õppinud tudengitelt ja mis on Moodle'isse üles pandud." /.../INT4: „...Et enda konspektid pluss eelmiste kursuste konspektid. Vanasti olid need kõik kuskile üles laetud, praegu pean uurima kas kellelgi on midagi head...”

Kuigi tudengid hangivad õppejõududelt või kaastudengitelt materjale elektrooniliselt, leidus paar intervjuueeritavat, kes kasutavad loengukonspekte või -slaide paberikandjal kas printituna või ümber kirjutatuna. Nende jaoks on paberilt õppimine lihtsam ja teadmiste omandamine efektiivsem.

INT4: „Netist pärit loengumaterjalid ma prindin välja... Ma ei saa muudmoodi õppida, ma ei suuda arvutist lugedes keskenduda.” /.../INT5: „...Kui ma arvuti ekraani vaatan siis ma ei suuda üldse meelde jätta, paberil ma hull joonin ja möllan... Sest mul see no piltmälu ja paberiga lihtsam.”

Publitseerimata õppematerjalidest kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid loenguslaide või –konspekte. Loengumaterjale koostavad tudengid kas ise, hangivad neid õppejõududelt Moodle'i või ÕIS-i kaudu või küsivad kaastudengitelt. Kuigi üldiselt hangivad tudengid loengumaterjale elektrooniliselt, tõdesid kaks intervjuueeritavat, et kasutavad neid materjale aga paberikandjatel kas välja printitult või ümber kirjutatult. Arvutist lugedes ei suuda tudengid keskenduda ning paberilt on tänu nägemismälule õpitut lihtsam omandada.

3.2 Infootsingu strateegiad

Teine alapeatükk keskendub sellele, milliseid infootsingu strateegiaid Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid neile vajalike materjalide hankimiseks kasutavad – milliseid infootsingu strateegiaid ja tehnikaid kasutatakse infopäringute sõnastamiseks ning mis on valikute põhjusteks.

3.2.1 Infopäringute sõnastamine

Infootsingu sõnastamist **lausena** mainis üks intervjueeritav, kes koostab infopäringuid enamjaolt Google'isse formuleeritud lausetena ning seejärel hakkab otsingumootori poolt leitud tulemusi lehitsema, kuni leiab sobiva materjali.

INT5: „...Ma olengi see tavaline Google'i kasutaja, et ma trükin sisse, mis mul vaja on ja siis ma hakkam lihtsalt lappama, et kas midagi klappib. Ehk siis ma olen see lausete kasutaja.”

Infootsingu sõnastamise konkreetse **küsimusena** tõi välja samuti ainult üks intervjueeritav. Tudeng sõnastab tekkinud probleemi või mure enda jaoks küsimuseks ning seejärel sisestab selle esmalt Google'isse. Alles siis, kui küsimusena väljendatud infopäring ei anna piisavaid tulemusi, hakkab ta märksõnade abil uuesti infootsingut sooritama.

INT1: „Esmalt suundun Google'isse. Reeglina ma mõtlen mingi küsimuse, nagu selles mõttes, et mul on nagu mingi mure või mõte, siis ma panen selle küsimuseks ja siis ma toaksin selle küsimuse Google'isse ja vaatan mis tuleb. Kui midagi ei tule, siis ma hakkam neid märksõnu toppima.”

Infootsingu sõnastamine **märksõnade** abil oli intervjueeritud õigusteaduskonna tudengite seas levinuim infopäringu väljendamise viis. Märksõnade kasutamisel tuleb rohkem vasteid ning kasutajal on materjalide asjakohasuse hindamisel laiem valik.

INT2: „Küsimusi uurimistöö puhul ma ei kasutanud, sest märksõnadega tuleb rohkem vasteid ja on juba enda hinnata, kas on asjakohane materjal või ei ole.”

Tudengid vormistavad infopäringuid vastavalt oskustele, vajadustele ja soovitud tulemuste hulgale kas lausetena, küsimustena või märksõnade loeteludena. Enim levinud infopäringu sõnastamise viis Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite seas on märksõnade loeteluna. Tudengite meelest aitavad märksõnad kõige rohkem asjakohaseid materjale leida.

3.2.2 Infopäringu laiendamine või kitsendamine

Infootsingu strateegiate edukale rakendamisele aitavad kaasa erinevad funktsioonid, mis aitavad otsinguid kas piirata või laiendada. Nendeks võivad olla näiteks Boole'i loogikaoperaatorid *AND*, *OR* ja *NOT* või fraasiotsingu puhul kindlate väljendite leidmiseks kasutatavad jutumärgid.

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid on kasutanud **Boole'i loogikaoperaatoreid** uurimistöödeks vajaliku informatsiooni hankimisel, kuna need aitavad meeletus infohulgas lihtsamini asjakohaste materjalideni jõuda.

INT2: „Ma olen kasutanud küll märksõnu, siis kui ma uurimistööks otsisin, siis ma isegi kasutasin neid AND ja OR ja asju ja mingeid jutumärke ja asju, tärnid. Sest et nagu need tegelt reaalselt aitavad.“

Lisaks Boole'i operaatorite kasutamisele on tudengite seas levinud infootsingute piiramise vahendiks **fraasiotsing** ehk jutumärkide kasutamine. Fraasiotsingut kasutatakse juhul, kui soovitakse leida konkreetset fraasi.

INT3: „Kui ma otsin lihtsalt mõisteid, siis ma panen lihtsalt selle mõiste ja võib-olla teinekord kirjutan lõppu ka „mõiste“. Aga ütleme, kui ma tahan mingit konkreetset asja saada, mingit fraasi näiteks, siis panen jutumärkidesse, teinekord muidu lihtsalt ei leia.“

Õigusteaduskonna tudengid kasutavad infopäringu lihtsustamiseks ja konkreetsemate tulemuste piiritlemiseks erinevaid funktsioone. Kõige enam toodi välja *AND*, *OR* ja *NOT* kasutamine ehk Boole'i loogikaoperaatorid ning jutumärkidega konkreetsete fraaside või sõnade leidmine.

3.2.3 Kasutatavad infootsingu strateegiad

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite infootsingu strateegiate kasutamise jälgimiseks koostas kaks ülesannet: esmalt tuli leida Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistritööd ning teiseks – vaadata, mitu eksemplari on mõne Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppejõu poolt koostatud õpikut Tartu Ülikooli Raamatukogus. Idee lähtus *think-aloud* meetodist, kuid päris üks-ühele seda ei rakendanud. Infootsingu strateegiad põhinevad Thatcher (2008) põhjal, mida vastavalt enda uurimistulemustele lihtsustasin ja grupeerisin.

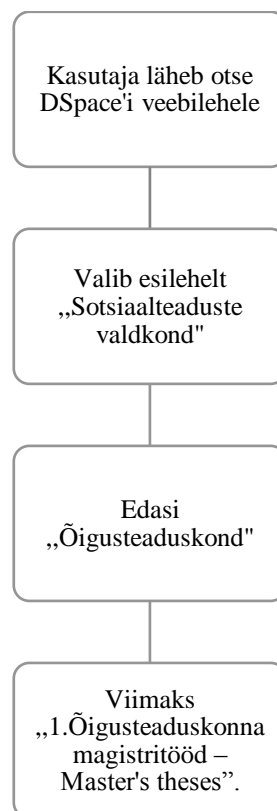
„*Known address search domain*” – strateegia, mille puhul kasutaja suundub **otse talle tuntud veebilehele, mis ei ole otsingumootor**, kuid mida saab kasutada teise sobiva portaalina infootsingu alustamiseks (Thatcher, 2008).

INT4 sisestas kõigepealt veebiaadressi „utlib.ut.ee”, et sealt infootsingut alustada.

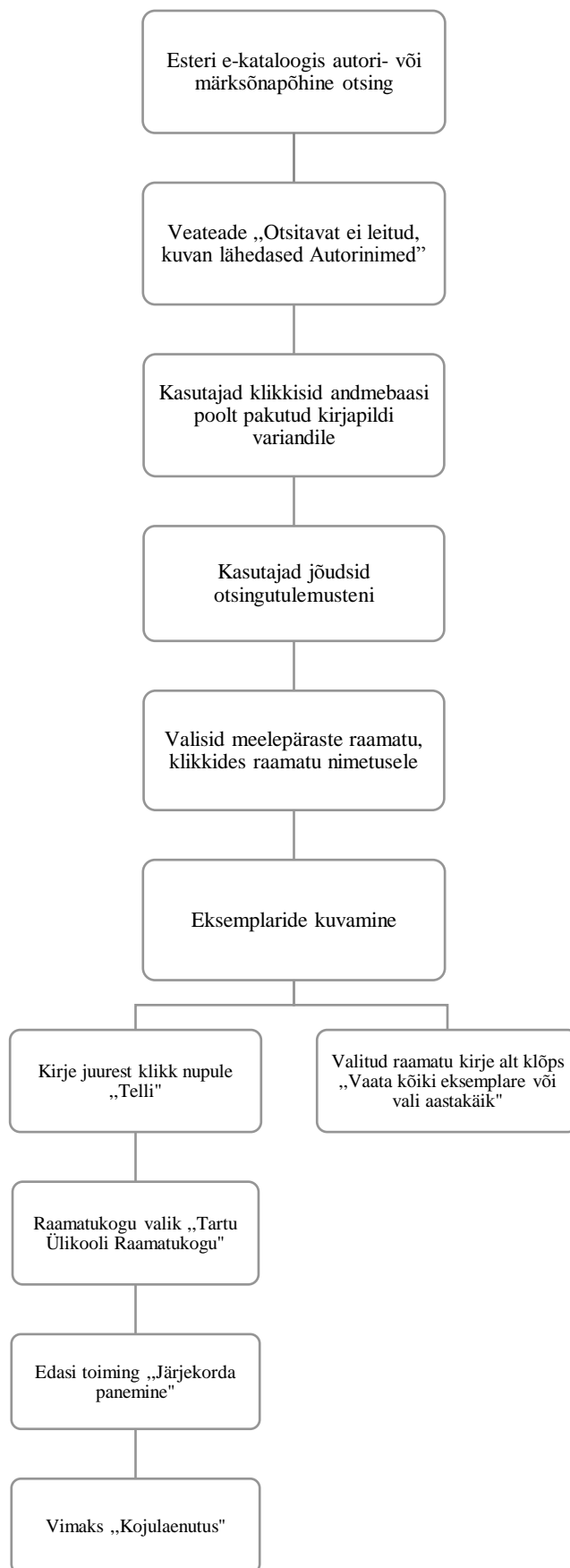
Sama tudeng valib Tartu Ülikooli Raamatukogu veebilehelt talle sobiva hüperlingi, mis suunab teda edasi valitud andmebaasi, seega on tegu ühtlasi ka „*link-dependent*” strateegiaga, mille puhul kasutatakse **kodulehe hüperlinke** ühelt veebilehelt teisele liikumiseks (Thatcher, 2008).

Veebilehele jõudes klikkis INT4 avalehe vasakpoolsemas ääres „TÜ digitaalarhiiv DSpace'is”.

Joonisel 2 ja joonisel 3 on näha, kuidas tudengid liiguvad soovitud veebileheküljele jõudes õigesse valdkonda mööda **veebidisaini** arendajate poolt loodud „**teeradu**” (Thatcher, 2008).

Joonis 2. Thatcher (2008) „Teeraja” strateegia kasutamine Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistritööde leidmisel

Joonis 3. Thatcher (2008) „Teeraja” strateegia õpiku eksemplaride arvu leidmiseks Tartu Ülikooli Raamatukogus

Tudengid kasutasid ülesannete lahendamisel infootsingu strateegiana ka „*known address*” strateegiat, kus kasutajad lähevad **otse neile teadaolevasse kohta** eeldusega leida sealt otsitav info (Thatcher, 2008).

INT2 suundus magistritööde leidmiseks kohe digitaalarhiivi DSpace koduleheküljele, sisestades veebiaadressiks www.dspace.ut.ee.

Õppejõu poolt koostatud raamatu eksemplaride arvu leidmiseks läksid kõik viis intervjuudes osalenud tudengit e-kataloogi Ester, kirjutades veebiaadressiks www.ester.ee.

Magistritöödeni jõudis INT2 samal strateegial põhineval infootsingul kui INT4: „*virtual tourist*” ehk veebilehekülje „radu” kasutades.

Kolm tudengit kasutasid „*to-the-point*” strateegiat, mille puhul kasutavad kasutajad **esmalt kõige spetsiifilisemaid otsisõnu** eesmärgiga jõuda kohe õige vastuseni (Thatcher, 2008).

Guugeldades „Tartu Ülikool õigusteaduskond magistritööd” või „õigusteaduskond magistritööd” tuli kõigile esimese vastena DSpace’i link „1.Õigusteaduskonna magistritööd – Master’s theses”.

Tudengid kasutasid ülesannete lahendamise käigus otsingutulemuste kitsendamiseks ka „*search engine narrowing down*” strateegiat, kus kasutaja valib teadaolevatel atribuutidel või **alamkategoriatel põhineva otsingumootori**, mis aitaks otsinguid kitsendada (Thatcher, 2008).

E-kataloogi jõudes kirjutasid tudengid avalehel olevasse otsingulahtrisse õppejõu nime ning kolm tudengit viiest valisid, et süsteem kuvaks tulemusi autoripõhiselt.

Esimest ülesannet lahendasid suundusid kolm intervjueeritavalt infootsingu alustamiseks Google’i otsingumootorisse ning sisestasid sinna võimalikult konkreetselt ülesandes kirjeldatu – „*to-the-point*” strateegia. Ülejäänud kaks tudengit valisid infootsingu alustamiseks kas teadaoleva veebilehekülje – „*known address*” strateegia või alustasid infootsingut veebilehekülje kaudu, mis ei ole otseselt otsingumootor – „*known address search domain*”. Teise ülesande puhul suundusid kõik viis intervjueeritavat aga otse teadaolevale veebileheküljele ning soovitud informatsiooni leidmiseks kasutasid „*virtual tourist*” strateegiat.

Tudengid vormistavad infopäringuid vastavalt oskustele, vajadustele ja soovitud tulemuste hulgale kas lausetena, küsimustena või märksõnade loeteludena. Infopäringu lihtsustamiseks ja

konkreetsemate tulemuste piiritlemiseks kasutavad nad erinevaid funktsioone, kõige enam toodi välja *AND*, *OR* ja *NOT* kasutamine ehk Boole'i loogikaoperaatorite ning jutumärkide abil konkreetsete fraaside või sõnade leidmine.

Õigusteaduskonna tudengid valivad informatsiooni hankimiseks kasutatavaid infootsingu strateegiaid vastavalt eesmärgile ja teemale, informatsiooni hulgale ning inforessursi otstarbekusele. Väiksemate kodutööde ja konkreetsete, piiritletud küsimuste puhul piisab Google'i või interneti kasutamisest, kuid uurimistööde koostamisel lähtutakse usaldusväärsetest ja pädevamate allikatest, mis pärinevad tihtipeale väljaspool elektroonilist keskkonda.

Kui infootsingut sooritades on tudengitele teada, kust ja millisest inforessursist nad vajalikku infot leida võivad, suunduvad nad otse neile teadaolevale veebilehele. Kui ei osata aga konkreetset vajalikke infoallikaid sisaldavaid inforessursse nimetada, valivad nad otsingumootorisse otsisõnade sisestamise. Intervjueeritavatele lahendamiseks antud ülesannete puhul selgus, et tudengid, kes kasutasid Google'i otsingumootorit vahendusallikana ehk „*to-the-point*” strateegiat, jõudsid soovitud informatsioonini kõvasti kiiremini kui need tudengid, kes suundusid kohe teadaolevale veebilehele ning kasutasid seal informatsioonini jõudmiseks näiteks „*virtual tourist*” strateegiat.

3.2.4 Infootsingu strateegiate valiku põhjused

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite infootsingu strateegia valik sõltub **infootsingu teemast ja eesmärgist** ehk kas tegu on jooksvalt tekkinud küsimuse lahendamisega või hoopis tähtsama ja suurema koolitööga, näiteks uurimistöö koostamisega. Uurimistööde puhul töötatakse inforessursid põhjalikumalt läbi, kuid tavaliste kodutööde puhul kasutatakse informatsiooni pigem enda harimiseks ning teemaga kurssi viimiseks.

INT3: „Oleneb, mis tööd ma teen. Kui ma teen nagu uurimistööd, no siis ma ikka töötan nagu põhjalikumalt läbi ja pean nagu ümber need sõnastama. Aga kui ma lihtsalt tahan nagu ennast kurssi viia millegagi mingi kodutöö raames. No siis lihtsalt niimoodi vaatad nii palju, et midagi saad aru siis ja unustad ära selle allika.”

Kiirelt ja jooksvalt tekkinud küsimuste lahendamiseks või teemaga tutvumiseks suunduvad tudengid esmalt Google'i otsingumootorisse.

INT2: „Aga kui ma ei tea, siis ma ikka guugeldan esimese asjana, et kui mul ei ole nagu mingit aimu, siis see on nagu kõige lihtsam variant.” /.../ INT4: „Ma alguses üldjuhul... Ma arvan ma tutvun teemaga Google'i kaudu ja siis lähen edasi arvatavasti Google Scholarisse.”

Õigusteaduskonna tudengid lähtuvad kasutatava infootsingu strateegia valiku puhul ka **soovitud andmete hulgast**. Kui tudeng soovib leida piisavalt piiritletud teema kohta informatsiooni, siis piisab guugeldamisest. Kui laiema valdkonnaga töötamise puhul jääb internetist väheks, siis otsitakse pädevamaid allikaid, vahel ka väljaspool interneti.

INT1: „Okei oleneb murest või mõttest, kui on piisavalt piiritletud, et väike guugeldamine annab vastuse, siis teen seda, aga kui on laiem teema ja internet ei ole piisav, siis otsin veidi pädevama allika.”

Infootsingu strateegia valiku puhul on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengitel määravaks **inforessursside otstarbekus**. Tudengid peavad oskama määratleda otstarbekaid inforessursse ehk millistel hetkedel on kõige mõttekam teatud ressursi kasutada. Konkreetsete ja piisavalt piiritletud küsimuste korral piisab internetist, mitte ei pea kohe raamatukokku raamatut laenutama minema.

*INT1: „Aga kui mul tekib lihtsalt kooliga seotud küsimus, näiteks eee.... Tahaks ma teada, mis on ühepoolne tahteavaldus, siis see on piisavalt kitsas ja piiritletud... Et mul ei ole vaja eraldi kuskilt raamatust selle kohta lugeda, selle leian ma internetist ka... Sest ma iga asjaga ka Esterisse ei jookse. * Naerab*”*

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid valivad informatsiooni hankimiseks kasutatavaid infootsingu strateegiaid vastavalt eesmärgile ja teemale, informatsiooni hulgale ning inforessursi otstarbekusele. Väiksemate kodutööde ja konkreetsete, piiritletud küsimuste puhul piisab Google'i otsimootori või interneti kasutamisest, kuid uurimistööde koostamisel lähtutakse usaldusväärsetest ja pädevamate allikatest, mis pärinevad tihtipeale ka väljaspool elektroonilist keskkonda.

3.3 Inforessursside kasutamise põhjused

Nagu selgus Markus (2019) seminaritööst, siis Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite puhul on põhjused, mille alusel tudengid ühe või teise materjali kasutamist eelistavad, olulisemad kui nende teadmised tuntumatest teadusandmebaasidest. Selles alapeatükis toon välja need tegurid,

mille järgi intervjuudes osalenud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid õppetöös vajalikke inforessursse valivad või vastupidi, millised ei taheta kasutada.

3.3.1 Kättesaadavus

Kättesaadavust mõjutab ühe või teise **teaviku olemasolu raamatukogus**. Õigusteaduskonna tudengite seas on probleemiks olukord, kus õpikuid ei jagu kõikidele õppijatele – tudengeid on kordades rohkem kui raamatukogus saadavaid raamatuid.

INT2: „Laenutades on nagu pigem halb, sest meid on tunduvalt rohkem, kui neid õpikuid laenutada on.”

Tasuta alternatiivseteks lahendusteks õpikute laenutamisele on näiteks olemasolevate ehk loengumaterjalide kasutamine, raamatukogus raamatu kohalkasutus või kaastudengilt õpiku korraks laenamine.

INT4: „Ausalt öeldes ei olegi muud varianti, kui õpikut ei ole, siis on mingid vanad konspektid lihtsalt ja loodan, et saab nende põhjal.” /.../ INT2: „...A praegu ma näiteks kavatsen minna raamatukokku kohalkasutuse õpikut kasutama, sest mul on vaja lugeda seda.” /.../ INT3: „Teinekord on see lihtsalt, et laenad kursaõelt õpikut vahetunnis ja pildistad üles kõik.”

Materjalide kättesaadavust mõjutab see, et neile on **elektrooniline ligipääs**. Olulise tegurina elektrooniliste allikate valimise puhul töid tudengid välja materjalide koheselt ja kompaktselt kättesaadavuse. Füüsilisel kujul raamatute kaasas tassimine ning nende „lappamine” on tudengite meelest tüütu. Eelistatakse kasutada allikaid, mis on nende jaoks igas olukorras kättesaadavad.

INT3: „...Ja no mulle ei meeldi tassida raamatuid kaasas igale poole kogu aeg. Et see on hea, et ütleme, kuskil ootad „ops” lööd lahti oma seaduse telefonist ja ongi korras. Mitte, et hakkak nüüd lappama midagi.”

Elektrooniliste inforessursside eelis on **otsingute kasutamise võimalus**, mis teeb materjalide hankimise ajaliselt kiiremaks. Selleks, et näha, kas materjal sisaldab midagi olulist, tuleb internetis otsingusse kirjutada vaid mõni lause või märksõna, mitte ei pea hakkama raamatut läbi lugema, mis on ajaliselt kulukam.

INT2: „See on lihtsalt see ka, et sa saad nagu korraga hallata hästi suurt hulka. Et sa ei pea nagu raamatukogus mingeid raamatuid lappama, mis võtab aega, vaid sul on seal Ctrl + F näiteks, või siis... Noh, et ongi, et sa otsid nagu mingi ühe asja kohta infot, siis sa ei lappa mingit ühe ajakirja kümnet numbrit läbi, et kas seal on mõni artikkel sellest. Et Google või mingi otsingu see ütleb sulle ära, kas seal on. Et pigem sellepärast, et see on kiirem.”

Viie intervjuueeritava seast leidis ainult üks tudeng, kes pidas raamatukogus raamatutega tutvumist ja nende sirvimist kõige kompaktsmaks ja ülevaatlikumaks viisiks. Internet on tudengi jaoks liiga lai koht, kust kõige kvaliteetsemat informatsiooni hankida. Raamatukogus on seevastu ühe valdkonna teemad ühte kohta kokku pandud, mistõttu on ülevaade kõikidest sarnastest teostest olemas.

INT1: „Et kui sa sirvid neid raamatuid ja vaatad neid külje pealt nimetusi, siis nagu võib-olla sa nagu ei mõtle millegi peale, aga sealt tuleb nagu veel mingit infoallikat... Midagi, mida sa nagu ei osanud varem tähele panna näiteks. [...] Oleneb muidugi teemast, aga raamatukogus minu eriala peal on kõik ühe valdkonna raamatud kokku pandud ehk on hea ülevaade kõikidest pakutavatest teostest vastava teema ümber. Internet on aga suur ja lai ja ei pruugigi kõige paremat informatsioonikildu välja noppida, lihtsalt ei leia üles.”

Kasutatavate materjalide valiku määrab nende **tasuta kättesaadavus**. Õppetöökõs vajalike õpikute kalli hinna pärast ei soovi õigusteaduskonna tudengid endale isiklikke materjale soetada. Samuti on tõenäosus, et neid ka hiljem uuesti kasutatakse, üsna väike. Võimalusel üritatakse õpikud ikka raamatukogust hankida või kasutatakse juba olemasolevaid materjale ehk elektroonilisi loengumaterjale.

INT1: „Ma nagu tahaks osta, mulle nagu meeldib, kui on minu oma... Ma tahan kõike ise teha. Aga need meie eriala raamatud on nii kallid... Võimalusel pigem laenutan ikka.” /.../

INT2: „Sellepärast et tõenäosus, et ma neid hiljem uuesti loen, on nii väike, et see ei tasu ära lihtsalt rahaliselt endale selle ostmine...”

Leidus ka tudengeid, kes on õpiku ostmise asemel nõus pigem raamatukogule laenutatud õppematerjali eest viivist maksma, kuna kokkuvõttes tuleb viivise tasumine odavam välja, kui raamatu ostmine.

INT4: „Mina võtsin õpiku niimoodi, et mul on tähtaeg selles mõttes üle, kõik järjekorrad olid, aga pigem on nagu see, et ma maksan sellele raamatukogule mingi 6 euri, kui ostan 40 euro eest õpiku endale.”

Õigusteaduskonna tudengite materjalide kättesaadavust mõjutab teavikute olemasolu raamatukogus – juhtub tihti, kus kõikidele tudengitele ei jagu raamatukogust laenutatavaid raamatuid. Alternatiivseteks lahendusteks õpikute laenutamisele on kas loengumaterjalide kasutamine, raamatukogus raamatu kohalkasutus või kaastudengilt õpiku laenamine. Intervjueeritavad nimetasid olulise tegurina materjalide kättesaadavuse puhul elektroonilise ligipääsu – tudengitele on oluline materjalide koheselt ja kompaktselt kättesaadavus. Viie intervjueeritava seast leidis ainult üks tudeng, kes peab raamatukogus raamatutega tutvumist ja nende sirvimist kõige kompaksemaks ja ülevaatlikumaks, kuna ühe valdkonna teemad on ühte kohta kokku pandud. Elektrooniliste inforessursside eelis on ka otsingute kasutamise võimalus, mis teeb materjalide hankimise kas märksõnade, kirjeldavate lausete või küsimuste vormistamise abil ajaliselt kiiremaks. Kasutatavate materjalide valiku määrab nende tasuta kättesaadavus. Õppetöök vajalike õpikute kalli hinna pärast ei soovi õigusteaduskonna tudengid endale isiklikke materjale soetada.

3.3.2 Vajadus

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengitel puudub vajadus ise materjale juurde hankida, kuna **kõik vajalik on ette antud**. Kuna õigusteaduskonnas on tudengite õppetöö väga suurel määral seotud ainult kaasuste ja õiguslike probleemide lahendamistega, mis tuginevad eelkõige Eesti õigusel, siis puudub tudengitel vajadus igapäevaselt ise lisainformatsiooni juurde hankida. Vajalikud materjalid annavad õppejõud õppekeskkondade vahendusel tudengitele edasi ning tavapärase õppetöö jaoks, juhul kui ei ole tegu eksamite sooritamisega, kasutatakse seaduseid ja kohtulahendeid elektrooniliselt Riigi Teatajast.

INT4: „Et meil ja pigem eriti nagu vaja otsida kuskilt materjale. Kõik seadused ja asjad tulevad Riigi Teatajast, kohtulahendid ka... Need kõik ette antud, et mis kohtulahend oluline või mis mitte ja seaduse juba võtame aine enda järgi. Ja muidu nagu pigem pole ja väga infot vaja leida.”

Õigusteaduskonna tudengid sooritavad infootsinguid ise põhiliselt ainult siis, kui on vaja õppekavas ettenähtud **uurimistöid kirjutada**.

INT2: „Meil on suht palju seda ikka, kus uurimistöö on üks asi, kus otsid ise infot, muidu meile ikka üldiselt öeldakse ette, kust saad nagu põhilisemad asjad kätte, kui sa nagu spetsiifilisemat asja just ise juurde ei otsi.” /.../ INT3: „...No ei otsi nagu iga päev neid andmebaase läbi selles suhtes. Nüüd, kui sa mingi üks kord aastas teed uurimistööd, siis aint vaatad neid.”

Õppetöökõs vajalikud materjalid on üldiselt internetis tasuta kättesaadavad, mistõttu ei olegi tudengitel vaja paber kandjatel materjale hankida. Kuna õigusteaduses tegeletakse suuresti kaasuste või kohtulahendite lahendamisega, mis tuginevad eelkõige Eesti õigusaktidel, siis puudub tudengitel vajadus täiendavaid allikaid ise juurde otsida. Kõik õppetöökõs vajalikud õiguslikud materjalid on neile ette antud. Lisainformatsiooni hankimise ja teadusandmebaaside kasutamise vajadus tekib pigem siis, kui on vaja uurimistööd kirjutada.

3.3.3 Mugavus

Kasutatavate materjalide mugavuse puhul tõid Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid välja **otsingute võimaluse**, mille elektrooniliste materjalidega töötamise puhul teeb eriti mugavaks kiirklahvide *Ctrl + F* abil otsimine. Samuti selgust mitme tudengi jutust loengutes-seminarides **arvutiekraani poolitamine** – ühel pool on koostatav loengukonspekt ning teisel pool Riigi Teatajast võetud seadus. Sellisel viisil saavad tudengid kiirelt ja mugavalt kahe materjaliga paralleelselt töötada, kasutades selleks näiteks *copy-paste*'i, et ühest materjalist teise vajalikku informatsiooni ümber toimetada.

INT3: „...Samuti, kui ma panen omal arvuti selle nagu režiimi peale, et mul on pool ekraani see seadus ja kõrval pool on konspekt – mul on ju nii lihtne copy-paste-da või vaadata, aga kui mul on kõrval mingisugune paber, siis nagu nii raske on seda jälgida.”

Elektrooniliste inforessursside kasutamine on mugav, kuna saab kasutada kiirklahve, poolitada arvutiekraani ning *copy-paste* võimalust.

3.3.4 Usaldusväärsus

Õigusteaduskonna tudengite meelest on elektroonilistest inforessurssidest pärinevad õigusaktid tänu **ajakohasusele** usaldusväärsemad, näiteks jõuavad seaduste muudatused internetti kiiremini kui paber kandjatele.

INT3: „Pluss minu meelest juura on selline ka, et ta muutub hästi palju, et kui sul ongi mingi paberandjal allikas, siis see võib olla suht tõenäoline, et ta on vananenud.” /.../ INT5: „Need muutuvad kogu aeg, siis ei ole ka mõtet endale neid kokku osta. Netist saab värskemaid.”

Samas ei saa väita, et paberandjail õigusaktide usaldusväärsus kaoks, kuna seaduste oluliste muudatuste puhul teavitavad õppejõud alati ka tudengeid.

*INT2: „...Sest meile kohe öeldakse, kui midagi olulist muutub, et see seadus ei pruugi õige olla ja mul on mingi *** välja printitud töölepinguseadus näiteks. Sinna on ta juba kirjutanud juurde mingid asjad, nagu mis on muutunud.”*

Kuigi tudengid kasutavad tavapärasel õppetöös pigem loengumaterjale nagu slaidid ja konspektid, on ka õpikutel õigusteaduskonna tudengite jaoks tähtis roll. Õpikutes sisalduv informatsioon on detailsem ja **kontrollitum** ning olenemata sellest, kas tudeng ka õppematerjali realselt kasutab, tekitab see siiski kindlustunde, et ei jääda millestki olulisest ilma.

INT4: „Õpikud on lihtsalt detailsemad ja rohkem lahti seletatud. Seega õpikust nagu selles mõttes lihtsam õppida, et seal näited toodud jne.” /.../ INT3: „Ma igaks juhuks alati üritan neid õpikuid saada. Jah, juhtub, et ma teinekord ei loe seda. Aga see on ikka nagu turvaline, et mul on olemas, et kui mul mingi segadus on, ma saan kohe vaadata.”

Elektroonilised inforessursid on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite meelest tänu materjalide ajakohasusele usaldusväärsed, näiteks jõuavad seaduste muudatused interneti kiiremini kui paberandjatele. Inforessursside valik oleneb ka teema olulisusest, kiirete küsimuste puhul kasutatakse Google'i otsingumootorit, kuid uurimistööde puhul valitakse kõige kvaliteetsemad ja pädevamad ressursid. Õpikud sisaldavad tudengite arvates kontrollitumat informatsiooni ning nimetatud õppematerjalide omamine tekitab neile kindlustunnet.

3.3.5 Oskused

Informatsiooni edukat otsimist takistab Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite puhul informatsiooni üleküllus. Õigusteaduskonna tudengid **ei oska** enda sõnul **teadusandmebaase** informatsiooni hankimiseks **kasutada**, kuna infosüsteemid leiavad liiga palju vasteid ning nende seast on õiget allikat raske välja valida.

INT3: „Et keeruline leida, kuna seal on noh hästi palju materjale ja sealt leida mingit konkreetset asja on nagu ülikeeruline. /.../ Et see on tegelikult hästi ajamahukas.... Otsid need artiklid, siis omakorda sorteerid, et kust sa saad mingit infot. Ühesõnaga jah hästi-hästi hoomamatu.”

Kõik viis intervjuudes osalenud õigusteaduskonna tudengit **on omandanud infootsinguks vajalikke oskusi** kas üleülikoolilisel infopädevuse kursusel või nende õppekavas ettenähtud aines, mis tutvustab teadustööde kirjutamist. Nüüd, mil infootsingu kursuste läbimistest on möödas paar aastat, leiavad tudengid, et kuna nad ei ole pidanud nende aastate jooksul kursustel omandatud rakendama, ei mäleta ega oska nad enam informatsiooni nii efektiivselt leida või kasutada.

INT1: „See ei olnud selles suhtes õigusteaduse nagu kursus - infopädevuse alused olid. [...] Ehk siis ma olen võtnud aine, ma olen selle selgeks saanud, need andmebaasid, ja siis ma olen juba ära unustanud.”

Kuigi tudengid on üritanud kasutada teadusandmebaase, ei ole nad sealt nii asjakohaseid materjale leidnud. Aktuaalsem on aga olukord, kus tudengid satuvad **teadusandmebaasides sisalduvate erialaste materjalideni vahendusallikate** ehk guugeldamise **kaudu**, mitte ei lähe nendesüsteemidesse ise kindla eesmärgiga informatsiooni otsima.

INT2: „...Sest nagu tegelt ma ei oska neid andmebaase väga hästi kasutada. Kõik artiklid, mida ma lugesin kuskilt HeinOnline'st või kuskilt, ma jõudsin nendeni ikkagi niimoodi, et ma guugeldasin ja siis mulle viskas selle lingi ette, nagu et mitte ma ei läinud kohe sinna andmebaasi.”

Olgugi et õigusteaduskonna tudengid on omandanud infootsinguks vajalikke oskusi vastavatel kursustel, puuduvad neil piisavad oskused edukaks infootsingu sooritamiseks teadusandmebaasides. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid satuvad teadusandmebaasides sisalduvate erialaste materjalideni peamiselt vahendusallikate ehk guugeldamise kaudu.

4 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Selles peatükis võrdlen tulemusi varasemate uuringutega ning esitan omapoolsed järeldused ja teema võimalikud edasiarendused.

4.1 Järeldused

4.1.1 Kasutatavad inforessursid

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kasutavad peamise õppetöona õigusakte, õppekirjandust, teadusartikleid ning loengumaterjale. Nimetatud materjale hangitakse sarnaselt Elen-Greete Jaadla (2011) ja Kadrian Kotkase (2011) uurimistöodele eelkõige elektroonilistest inforessurssidest. Vastavalt olukorra sobivusele valivad intervjuudes osalenud tudengid allikate kasutamiseks õigema variandi – kas paberkandjal või elektroonilise, näiteks kasutavad nad loengutes ja seminarides Riigi Teataja võrguväljaandest pärit seadusi, kuid eksameid sooritavad ainult paberkandjal seadustega. Seda põhjusel, et eksamite ajal on elektrooniliste materjalide ja vahendite kasutamine keelatud.

Jaadla (2011) ja Kotkase (2011) uuringutest selgus, et kõige enam kasutatakse infoallikana, kust tudeng info kätte saab, õppejõudu. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid ei kasuta küll õppejõudu kui infoallikat, kuid pääsevad Moodle'i õpikeskkonna ja ÕIS-i õppeinfosüsteemi vahendusel nende poolt loodud materjalideni ligi.

Kui eelnevalt nimetatud uurimistööd keskendusid tudengite ülikooliga seotud infovajadustele, siis minu uurimistöö fookus oli suunatud konkreetsemalt õigusteaduskonna tudengite õppetöoga seotud vajadustele ning inforessursside valikute põhjustele. Seetõttu ei saa varasemaid uurimusi minu tööga üks ühele võrrelda. Kuigi Jaadla (2011) ja Kotkas (2011) ei uurinud põhjalikult infokanalite valimise põhjuseid, saab sarnaseid jooni kasutatavate infoallikate vahel leida küll. Sarnaselt minu uuringu tulemustele kasutavad ka õigusteaduskonna tudengid pigem elektroonilisi ressursse.

Ühed enim kasutatavad infokanalid olid Jaadla (2011) töös otsingumootorid, mida kasutavad vastanud bakalaureusetaseme tudengitest igapäevaselt 31% ning Kotkas (2011) uuringust selgub, et 55% sessioonõppe tudengitest kasutavad otsingumootoreid ülikooli kohta käiva informatsiooni saamiseks. Samuti selgus minu uurimustulemustest, et tudengid eelistavad nii põhilise vahendusallikana kui ka infootsingu alustamise lähtepunktina kasutada just otsingumootorit Google.

Kui Markus (2019) seminaritööst selgusid materjalid, mida Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid õppetöö jaoks kasutavad – õigusaktid, kohtute lahendid ja praktikad, õiguskirjandus, erinevad õpiobjektid ja teadusartiklid, siis praegune uurimus keskendub inforessurssidele, kust ja mille kaudu tudengid neid nimetatud infoallikaid hangivad.

Publitseeritud materjalidest kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid õigusakte, kohtulahendeid, õppejõudude poolt koostatud õpikuid, erialaseid teadusartikleid ning varasemaid uurimistöid. Õigusaktide ja kohtulahendite hankimiseks kasutatakse eelkõige elektroonilisi inforessursse, peamiselt Eesti õigust sisalduvat Riigi Teatajat.

Õpikuid ei jätku aga kõikidele õigusteaduskonna tudengitele, alternatiiviks õppekirjanduse laenutamisele on kas õpiku ostmine, raamatukogus kohalkasutus või kaastudengitelt laenamine. Erialaseid õigusteaduslikke artikleid ja tudengitöid hangitakse üldiselt elektroonilistest digiarhiividest Digar ja DSpace. Juhul kui internetist ei pääse tasuta soovitud materjalideni, saab neid hankida raamatukogust paber kandjal. Lisaks DSpace'i kasutamisele hangivad tudengid varasemaid uurimusi ka Google'i otsimootori vahendusel.

Õiguslike materjalide valiku põhjuseks on ilmselt tõsiasi, kus tudengite õppetöö on sügavalt seotud õigusteadusega ning neil puudub vajadus allikate järele, mis ei toeta nende erialast õpet. Kuna tudengid tegelevad õppetöös enim kaasuste ning õiguslike probleemide lahendamistega, mis tuginevad Eesti õigusel, siis sellist spetsiifilist informatsiooni ei leia mujalt kui erialastest ressurssidest.

4.1.2 Infootsingu strateegiad

Vastupidiselt Wu ja Chen (2011) uuringule, kus leiti, et tudengite peamine probleem oli suutmatust leida asjakohaseid materjale, eriti märksõnade kasutamisel, kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonnad tudengid kahe peamise funktsioonina infopäringu lihtsustamisel Boole'i loogikaoperaatoreid ning jutumärke konkreetsete fraaside leidmiseks. Intervjuueeritavate meelest

aitavad märksõnad just vajalikke materjale paremini üles leida. 61,6% 712 õigusteaduskonna tudengi seast kasutavad infopäringu sõnastamiseks enim märksõnade loetelu (Margolis ja Murray, 2012). Kuigi oma kvalitatiivse töö tulemusi ei saa üks üheselt nimetatud uuringuga võrrelda, leiavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid, et märksõnad aitavad relevantset informatsiooni lihtsamini ja kiiremini leida.

Tudengid vormistavad infopäringuid vastavalt oskustele, vajadustele ja soovitud tulemuste hulgaile kas lausetena, küsimustena või märksõnade loeteludena. Nii selgus ka Makri (2007b) uuringust, et enamik tudengeid on teadlikud, et Google'is ja teadusandmebaasides tuleb infootsingute sooritamisel kasutada erinevaid otsingutermineid, kuna otsingumootorid ja andmebaasid sisaldavad spetsiifilist tüüpi informatsiooni.

Üliõpilased on teadlikud Google'i tähtsast rollist õiguslaste probleemide lahendamise protsessis, olles sageli konkreetsete allikate, juhtumite või artiklite otsinguil lähtepunktiks (Makri, 2007b). Kiirelt ja jooksvalt tekkinud küsimuste lahendamiseks või teemaga tutvumiseks suunduvad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid esmalt Google'i otsingumootorisse, et seda otsingute alustamise lähtepunktina kasutada. Margolis ja Murray (2012) uuringust selgus, et 94,6% 712 Ameerika Ühendriigi õigusteaduse tudengi seast peavad Google'it enimkasutatavaks otsingumootoriks.

Fry ja Rich (2011) uuringust selgus, et õpilased valivad selliseid andmebaase, millega nad on varasemalt tuttavad ehk mida nad on juba edukalt kasutanud. Sama saab järeldada ka Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite kohta: kui infootsingut sooritades on tudengitele teada, kust ja millisest inforessursist nad vajalikku infot leida võivad, suunduvad nad otse neile teadaolevale veebilehele. Kui ei osata aga konkreetset vajalikku infoallikaid sisaldavat inforessurssi nimetada, valivad nad otsingumootori vahendusel infopäringu sõnastamise.

Teadaolevatele veebilehtedele suundumine ei ole alati kõige kiirem variant soovitud informatsiooni leidmiseks: intervjueeritavatele lahendamiseks antud ülesannetest järeldus, et tudengid, kes kasutasid infootsinguks Google'it otsingumootorit ehk „*to-the-point*” strateegiat, jõudsid soovitud informatsioonini kõvasti kiiremini kui need tudengid, kes läksid kohe teadaolevale veebilehele.

4.1.3 Inforessursside kasutamise põhjused

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite materjalide kättesaadavust mõjutab teavikute olemasolu raamatukogus – kui puudub võimalus õpiku laenutamiseks, on alternatiivseteks lahendusteks kas loengumaterjalide kasutamine, raamatukogus raamatu kohalkasutus või kaastudengilt õpiku laenamine. Kasutatavate materjalide valiku määrab ka nende tasuta kättesaadavus. Tudengid ei soovi õpikute kalli hinna pärast endale isiklikke materjale soetada. Tudengid eelistavad elektrooniliste inforessursside puhul materjalide koheselt ja kompaktselt kättesaadavust. Ainult üks intervjueeritav viiest peab raamatukogus raamatutega töötamist kõige kompaksemaks, kuna ühe valdkonna teemad on ühte kohta koondatud.

Elektrooniliste inforessursside eelis on ka otsingute kasutamise võimalus, mis teeb materjalide hankimise ajaliselt kiiremaks. Elektroonilised allikad on usaldusväärsed tänu ajakohasusele, näiteks jõuavad seaduste muudatused kiiremini internetti kui paberkandjatele. Sarnaselt minu tulemustele leidsid Ezema ja Chizoma (2019) ning Markus (2019), et õigusteaduskonna tudengid eelistavad elektrooniliste inforessursside puhul juurdepääsu uusimale ja ajakohaseimale informatsioonile, ostukulude vähendamist paberkandjail teavikute hankimise arvelt ning kiireimat juurdepääsu vajaliku teabeni.

Inforessursside valik põhineb Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengitel suuresti käsitletavast teemast ning tekkinud vajadusest. Kuna õigusteaduskonna õppetöö on suuresti seotud ainult Eesti õigusega, siis puudub tudengitel vajadus välismaised teadusandmebaase erinevate uuringute ja artiklite otsimiseks kasutada. Õppetöök vajalike materjalide asukoht ja olemasolu on tudengitele teada: õigusakte saab elektrooniliselt Riigi Teatajast ning loengumaterjale õppejõududelt Moodle'i või ÕSI-i vahendusel. Andmebaase kasutatakse enamasti ainult siis, kui on uurimistöde kirjutamise aeg.

Intervjueeritavad on omandanud infootsinguks vajalikke oskusi kas üleülikoolilisel infopädevuse kursusel või õppekavas ettenähtud aines, mis tutvustas teadustööde kirjutamist. Wu ja Chen (2011) uuring näitas, et tudengid, kes olid läbinud infootsingu kursuseid, pidasid neid kasulikuks, kuid hiljem olid nad ära unustanud, mida kursustel õpitud sai. Sama saab täheldada intervjuudes osalenud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite kohta, kes tõdesid, et nad on läbinud infootsingu-alaseid aineid, omandanud uusi teadmisi ning puuduva vajaduse tõttu neid realselt ka praktiseerida või rakendada, oskused uuesti ära unustanud.

Sarnaselt Kerins, Madden ja Fulton (2004) uuringule ning Markus (2019) seminaritööle tunnevad intervjuudes osalenud tudengid, et nad isegi ei oska teadusandmebaasidest infolekülluse ega ununenud omandatud oskuste tõttu asjakohaseid materjale leida. Välismaistesse teadusandmebaasidesse satuvad õigusteaduskonna tudengid peamiselt Google'i otsingumootori vahendusel, aga mitte sihipäraselt nendes infootsinguid sooritades.

Margolis ja Murray (2012) uuringu tulemuste analüüsi käigus jõuti järeldusteni, et suurendades õigusteaduskonna tudengite infopädevust, eriti juriidilise teabe osas, suudetakse süvendada juba omandatud oskusi edukaks informatsiooni otsimiseks, leidmiseks ja hindamiseks. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite teadmised infootsingute edukast sooritamisest on halvad ilmselt seepärast, et ei ole pärast kursuste läbimist omandatud oskusi rohkem praktiseeritud. Oskusi aitaksid parandada või meelde tuletada mõned sellised koolitööd, mis nõuaksid rohkem ning pidevalt spetsiifilisemates teadusandmebaasides infootsingute sooritamist.

Intervjueeritavad mainisid, et infootsinguks vajalikke oskusi läheks vaja üldiselt ainult uurimistööde kirjutamisel, mil usaldusväärsete ja teaduslike materjalide kasutamise määr on oluliselt suurem kui tavapärase koolitööde lahendamisel. Kui tudengid on läbinud infootsingualased kursused ülikooli algusaegadel ning uurimistööde kirjutamine on hiljemalt teisel õppeaastal, ei ole tudengitele omandatud oskustest enam kasu. Edukat infootsingu sooritamist käsitlevad kursused võiksid esimese aasta asemel ehk hoopis teise või kolmanda õppeaasta alguses toimuda. Olles läbinud vahetult kursus või alles omandades uusi teadmisi paralleelselt uurimistööde kirjutamise perioodiga, mäletaksid ja oskaksid tudengid paremini õpitut rakendada. Tudengid alustavad teadustööde koostamist justkui nullist ning teevad topelttööd, et materjalide hankimiseks vajalikke oskusi endale uuesti meelde tuletada või selgeks teha.

4.2 Meetodi kriitika ja soovitus edasiseks uurimistööks

Intervjuu ohuks on väiksema valimi haaramine ning sellest tulenevalt üldistuste tegemise keerukus. Intervjuu üheks põhipuuduseks on suur ajakulu, mis kulub andmete kogumisele ja hiljem suuliste tekstide töötlemisele. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara, 2005) Samuti on avatud vestluse käigus tekkinud küsimuste vastuseid hiljem raske analüüsida ja töödelda, kuna vastused võivad olla mitmeti mõistetavad (Õunapuu, 2014).

Suurimaks miinuseks intervjuerimisel on suur ajakulu, mis kulub andmete kogumisele ja hilisemale analüüsile (Õunapuu, 2014: 170). Intervjuerimine ehk andmete kogumine ei osutunud

minu jaoks eriti ajakulukaks, kuna intervjuud olid poolstruktureeritud kujul ehk suhtlus edenes vabalt ning sujuvalt. Üheks aeganõudvamaks protsessiks antud meetodi puhul kujuneski aga eelkõige tekstide transkribeerimine. Kuigi kasutasin intervjuude salvestiste transkribeerimiseks spetsiaalset kõnetuvastusprogrammi (Alumäe, Tilk ja Asadullah, 2018), ei suutnud see programm siiski täiesti õigeid sõnu ega lauseid kokku panna.

Intervjuude puhul on üheks põhipuuduseks ka mitmetähenduslike andmete tekkimine (Õunapuu, 2014: 170). Sellise olukorra minimeerimiseks kasutasin intervjuuerimisel varem koostatud kava, et püsida asjakohaste ja oluliste teemade juures. Sobivate kategooriate, alamkategooriate ja koodide loomine pidi moodustama ühtse loogilise terviku. Peale meeletu aja, mis kulus intervjuude transkribeerimisele, pidurdas töö koostamist ka kodeerimise keerukusest põhjustatud ajakulu.

Tulemuste kodeerimisel osutus kõige keerulisemaks olulisemate kategooriate ja koodide sõnastamine ning tulemuste kattuvuse vältimine erinevates (alam)kategooriates. Kodeerimise lihtsustamiseks koostas MS Exceli tabelitöötlusprogrammis neli eraldi vahelehte: kolm esimest sisaldasid igale kolmele uurimisküsimusele leitud tulemusi ning neljandale lehele koondasin praktiliste ülesannete käigus kogutud tulemused. Samuti tähistasin loodud kategooriad, alamkategooriad ja koodid erinevate värvidega, et eristada tulemusi üksteisest.

Töö kirjutamise muutis kohati keeruliseks ka asjakohaste varasemate uuringute leidmine. Kuna õigusteaduskonna tudengeid ei ole sellise nurga alt nii spetsiifiliselt uuritud, siis osutus relevantsete allikate leidmine aeganõudvamaks ja keerulisemaks, kui algselt arvasin. Leitud uuringutest keskendusid õigusteaduskonna tudengite infokäitumisele ainult India ja Keenia uuringud, mida ei anna aga minu uurimusega ehk kõige paremini ühte konteksti asetada.

Kuna praeguse uurimuse puhul on tegemist pilootuuringuga, ei saa tulemuste põhjal kogu Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite kohta üldistavaid järeldusi teha. Töö käigus sain ülevaate õigusteaduskonna tudengite elektrooniliste inforessursside eelistamise põhjustest, kasutatavatest infootsingu strateegiatest ning nende valiku põhjustest.

Huvitav oleks teemat süvendatumalt edasi arendada ning uurida täpsemalt, kuidas Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid tekkinud infovajadust rahuldavad – milliseid tehnikaid, strateegiaid ning päringute koostamise viise nad konkreetselt ühe või teise inforessursi või koolitöö lahendamise puhul kasutavad. Samuti võiks valimit laiendada ning haarata valimisse ka ülejäänud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kas bakalaureuse- ja/või magistriõppe tasemelt. Valimi

laiendamise puhul tuleks kasutada ankeetküsimustikku. Kuna uurimuse käigus sain hea ülevaate kasutatavatest inforessurssidest, nende valiku põhjustest ning peamistest infootsingu strateegiatest, siis nende andmete põhjal oleks ankeetküsitluse asjakohaste küsimuste koostamine lihtsam ja läbimõeldum. Valimit laiendades saaks õigusteaduskonna tudengitest kui tervikust ka üldistavaid järeldusi teha. Samas saaks ka mitmekülgsema uuringu, kui valimisse haarata näiteks teiste Tartu Ülikooli erialade tudengeid, kelle infootsingute sooritamine ning kasutatavate inforessursside valik sõltuks hoopis teistsugustest teguritest kui näiteks õigusteaduskonna tudengitel.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärk on anda ülevaade teguritest, millest lähtuvad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid inforessursside valikul, millised on tudengite edukaks infootsinguks vajalikud oskused ja varasemad teadmised, kust on nad infootsinguks vajalikke teadmisi kogunud ning milliseid infootsingu strateegiaid nad informatsiooni hankimisel kasutavad.

Uurimisküsimused, millele otsisin töö käigus vastuseid:

- Milliseid inforessursse kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid õppetöök vajaliku informatsiooni hankimiseks?
- Milliseid infootsingu strateegiaid Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kasutavad ja mis põhjustel?
- Mis mõjutab Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengeid inforessursside valikul?

Valisin uurimuse läbi viimiseks kvalitatiivsed meetodid, kasutades poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuude transkribeerimiseks kasutasin kõnetuvastusprogrammi (Alumäe, Tilk ja Asadullah, 2018) ning hiljem kodeerisin kogutud andmeid MS Exceli tabelitöötlusprogrammiga. Kuigi intervjuude puhul ei saa väiksemat valimit haarates üldistusi teha, sain kasutatud meetoditele omaselt koguda põhjalikke andmeid.

Töö teoreetilises osas seletasin olulisemaid mõisteid ning põhjendasin meetodi valikut. Antud teemat ei ole Eestis peale Markus (2019) seminaritöö, minu andmetel varem uuritud, küll on aga viidud läbi uuringuid, mis keskenduvad üldisemalt Tartu Ülikooli tudengite infovajadustele ning infokanalite eelistustele.

Uurimistulemustest selgus, et Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid kasutavad publitseeritud materjalidest õigusakte, kohtulahendeid, õppejõudude poolt koostatud õpikuid, erialaseid teadusartikleid ning varasemaid uurimistöid. Õigusakte ja kohtulahendeid hangivad tudengid eelkõige elektroonilistest inforessurssidest. Vastavalt olukorra sobivusele valivad tudengid kasutamiseks õigema variandi – kas paberkandja või elektroonilise ressursi. Õppekirjandusele pääsevad õigusteaduskonna tudengid ligi kas raamatukogust raamatuid laenutades, ostes,

raamatukogus kohalkasutusena või kaastudengilt laenates. Erialaseid õigusteaduslikke artikleid hangivad tudengid digiarhiivist Digar ning tudengitöid DSpace'ist. Juhul kui internetist ei pääse tasuta soovitud materjalideni, saab neid hankida raamatukogust paber kandjal.

Publitseerimata õppematerjalidest kasutavad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid loenguslaide või –konspekte, mida koostavad tudengid kas ise, hangivad neid õppejõududelt Moodle'i või ÕIS-i kaudu või küsivad kaastudengitelt. Mõni tudeng eelistab elektrooniliselt kogutud materjalid aga hoopiski välja printida või ümber kirjutada, kuna paberilt õppides on parem keskenduda ning nägemismälu tõttu on lihtsam õpitud omandada.

Tudengid vormistavad infopäringuid vastavalt oskustele, vajadustele ja soovitud tulemuste hulga kas lausetena, küsimustena või märksõnade loeteludena. Enim levinud infopäringu sõnastamise viis Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite seas on märksõnade loeteluna. Tudengite meelest aitavad märksõnad kõige enam asjakohasemaid materjale leida. Infopäringu lihtsustamiseks ja konkreetsemate tulemuste piiritlemiseks kasutavad tudengid enim loogikaoperaatoreid *AND*, *OR* ja *NOT* ning jutumärke konkreetsete fraaside või sõnade leidmiseks.

Informatsiooni hankimiseks kasutatavaid infootsingu strateegiaid valivad õigusteaduskonna tudengid vastavalt eesmärgile ja teemale, informatsiooni hulga ning inforessursi otstarbekusele. Kui infootsingut sooritades on tudengitele teada, kust ja millisest inforessursist nad vajalikku infot leida võivad, suunduvad nad otse neile teadaolevale veebilehele. Kui ei osata aga konkreetset vajalikke infoallikaid sisaldavat inforessursi nimetada, valivad nad otsingumootoris otsisõnade sisestamise.

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengid lähtuvad inforessursside valikul kasutatavuse mugavusest, kättesaadavusest, usaldusväarsusest, tekkinud informatsiooni vajadusest ja hankimise oskustest. Kättesaadavust teavikute olemasolu raamatukogus. Tudengid eelistavad elektrooniliste inforessursside puhul materjalide koheselt ja kompaktselt kättesaadavust, otsingute kasutamise võimalust ning tasuta ligipääsu. Elektroonilised allikad on usaldusväärsed tänu ajakohasusele, näiteks jõuavad seaduste muudatused kiiremini internetti kui paber kandjatele.

Inforessursside valik põhineb Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengitel suuresti käsitletavast temast ning tekkinud vajadusest. Kuna õigusteaduskonna õppetöö on suuresti seotud ainult Eesti õigusega, siis puudub tudengitel vajadus välismaised teadusandmebaase erinevate uuringute ja artiklite otsimiseks kasutada. Õppetöök vajalike materjalide asukoht ja olemasolu on tudengitele teada: õigusakte saab elektrooniliselt Riigi Teatajast ning loengumaterjale õppejõududelt

Moodle'i või ÕSI-i vahendusel. Andmebaase kasutatakse eesmärgipäriselt enamasti ainult siis, kui on uurimistööde kirjutamise aeg.

Intervjueeritavad on omandanud infootsinguks vajalikke oskusi kas üleülikoolilisel infopädevuse kursusel või õppekavas ettenähtud aines, kuid puuduva vajaduse tõttu neid pidevalt rakendada, on infootsingualased teadmised ja oskused ära ununenud.

SUMMARY

The aim of the thesis is to give an overview of the choices that School of Law students at the University of Tartu make when choosing electronic resources – which skills are required for successful information retrieval, when and where have they acquired necessary knowledge and which information strategies they use for seeking information.

Research questions, which I found answers to:

- What kind of information resources do the students of the School of Law at the University of Tartu use for seeking information?
- Which information strategies do the students of the School of Law at the University of Tartu use and for what reasons
- What affects the choice of information resources among the students of the School of Law at the University of Tartu?

I chose qualitative methods for conducting the study by using semi-structured interviews. I used a speech recognition program (Alumäe, Tilk and Asadullah, 2018) to transcribe interviews and later encoded the data with an MS Excel spreadsheet program. Although interviews with smaller selections do not allow generalizations, I was able to gather in-depth data on these qualitative methods.

In the theoretical part of the thesis I explained the most important concepts and the choice of methods. As far as I know, this topic has not been studied in Estonia before. Though there has been studies which focus more on the information needs and the preferences of information channels among the students at the University of Tartu.

The results of the research revealed that the students use legal acts, court decisions, textbooks, scientific articles and previous research papers from published materials. Legislation and court decisions are acquired from electronic information resources. Depending on the suitability of the situation, students choose the proper option - either paper or electronic resources. Students of the School of Law have access to textbooks either by borrowing books from the library, buying, using

the books in the library or borrowing from a co-student. Students get their necessary legal articles and previous student studies from digital archives as Digar or DSpace. If students do not have free access to the materials they want online, they get a hard copy from the library.

From unpublished study materials, students of the School of Law at the University of Tartu use lecture materials which are made by students themselves, procured from lecturers through Moodle, ÕIS or from co-students. However, some students prefer to print or rewrite electronically collected materials because they are able to concentrate better when learning from paper and it is easier to remember acquired knowledge thanks to visual memory.

Students formulate information queries according to skills, needs and desired outcomes either as sentences, questions or keyword lists. Students use keywords as their most common way to form an information query. Students find keywords to be the most useful to finding the most relevant materials. To simplify the information request and to get more specific results, students use the Boolean Operators AND, OR and NOT and quotation marks to find specific phrases or words from databases.

Information retrieval strategies are chosen by the students of the School of Law by the purpose and topic, the amount of information and the expediency of the information resource. If students know where they could find the necessary information, they will proceed directly to the known address. However, if they do not know the information resource that contains the information sources they need, they will use the search terms for retrieving information.

The choice of Information resource usage is based on the convenience, availability, reliability, the need for information and the skills of acquiring information. Accessibility is affected by the availability of documents in the library. In the case of electronic information resources, students prefer the free access, immediate and compact availability of materials and the ability to use searches. Electronic sources are more reliable due to timeliness, for example, changed laws will get to Riigi Teataja faster than to published materials.

The choice of information resources is affected by topic and necessity. Since the studies in the School of Law at the University of Tartu is largely based on Estonian law, students do not need to use foreign research databases to search for different studies or articles. The location of the materials required for the studies is known to the students: the legislation is received electronically from Riigi Teataja and lecture materials from the lecturers through Moodle or ÕIS. School of Law students will use databases only then if they have to write their research paper.

The interviewees have acquired the skills needed for information search in courses at the University of Tartu. Due to the lack of need to apply the acquired knowledge continuously, the knowledge and skills for information search have been forgotten.

KASUTATUD ALLIKAD

Alumäe, T., Tilk, O. ja Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *Human Language Technologies – The Baltic Perspective*, 307, 1-8. Kasutatud 26.04.2019, <http://ebooks.iospress.nl/volumearticle/50297>

Andmebaasi HeinOnline statistika 2018. (2018). Tartu Ülikooli Raamatukogu, erialainfotalituse osakond.

Andmebaasi Westlaw statistika 2017. (2017). Tartu Ülikooli Raamatukogu, erialainfotalituse osakond.

Ezema, I. J. ja Chizoba, A. C. (2019). Electronic library support services and resources for law students in south east nigerian university libraries. *African Journal of Library Archives and Information Science*, 28(2), 169-182. Kasutatud 25.05.2019, <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85061204116&partnerID=40&md5=aae8145e4100e37942cf2d6669974259>

Fry, A. ja Rich, L. (2011). Usability Testing for e-Resource Discovery: How Students Find and Choose e-Resources Using Library Web Sites. *The Journal of Academic Librarianship*, 37(5), 386-401. Kasutatud 13.10.2018, <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2011.06.003>

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Jaadla, E-G. (2011). *Tartu Ülikooli tudengite ülikooliga seotud infovajadused ja kasutatavad infokanalid*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond. Kasutatud 24.10.2018, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/18041/jaadla_elen_greete.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kadli, J. H. ja Hanchinal, V. B. (2015). Information Seeking Behaviour of Law Students in the Changing Digital Environment. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 35(1), 61-68. Kasutatud 13.10.2018,

https://www.academia.edu/10526698/Information_Seeking_Behaviour_of_Law_Students_in_the_Changing_Digital_Environment

Kaye, D. (1995). Sources of information, formal and informal. *Management Decision*, 33(5), 13-15. Kasutatud 02.12.2018, <https://doi.org/10.1108/EUM00000000003897>

Kerins, G., Madden, R. ja Fulton, C. (2004). Information seeking and students studying for professional careers: the cases of engineering and law students in Ireland. *Information Research: An international journal*, 10(1). Kasutatud 24.05.2019, <http://www.informationr.net/ir/10-1/paper208.html>

Kotkas, K. (2011). *Tartu Ülikooli avatud ülikooli üliõpilaste infovajadused ja nende rahuldamine*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond. Kasutatud 24.10.2018, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/18110/kotkas_kadrian.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kovács-Láng, E. (2000). Developing a Scientific Database. *GTOS Central and Eastern European Terrestrial Data Management and Accessibility Workshop*. Kasutatud 24.10.18, Kasutatud 24.10.18, <http://www.fao.org/docrep/005/ac665e/ac665e06.htm>

Makri, S. (2007a). *Studying Academic Lawyers' Information-Seeking to Inform the Design of Digital Law Libraries*. *IEEE Computer Society Bulletin of the Technical Committee on Digital Libraries*, 3(3). Kasutatud 25.10.2018, <http://openaccess.city.ac.uk/2359/1/Studying%20Academic%20Lawyers%20Information%20seeking%20to%20inform.pdf>

Makri, S. (2007b). *Studying Academic Lawyers' Information-Seeking to Inform the Design of Digital Law Libraries*. *IEEE Computer Society Bulletin of the Technical Committee on Digital Libraries*, 3(3). Kasutatud 24.05.2019, <https://pdfs.semanticscholar.org/736e/ba4bf7e2e1901d46f7011f96badf7ef657ff.pdf>

Margolis, E. ja Murray, K. E. (2012). Say Goodbye to the Books: Information Literacy as the New Legal Research Paradigm. *University of Dayton Law Review*, 38(1), 117-156. Kasutatud 25.05.2019, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/udlr38&div=7&id=&page=&t=1558796366>

Markus, K. (2019). *Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudengite elektrooniliste infoallikate kasutamise põhjused*. Seminaritöö. Tartu Ülikool: Info- ja dokumendihalduse õppekava.

Navarro-Prieto, R., Scaife, M. ja Rogers, Y. (1999). Cognitive strategies in web Searching. Kasutatud 19.05.2019,

https://www.researchgate.net/publication/239061211_Cognitive_Strategies_in_Web_Searching

Raamatukogusõnastik. (2018). Eesti Rahvusraamatukogu. Kasutatud 13.10.2018, <https://termin.nlib.ee/>

Ross, M., Perkins, H. ja Bodey, K. (2016). Academic motivation and information literacy self-efficacy: The importance of a simple desire to know. *Library & Information Science Research*, 38(1), 2-9. Kasutatud 13.10.2018, <http://daneshyari.com/article/preview/1099225.pdf>

Rowlands, I., Nicholas, D., Jamali, H.R. ja Huntington, P. (2007). „What do faculty and students really think about e-books?”. *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*, 59(6) 489-511. Kasutatud 24.03.2019, <https://doi.org/10.1108/00012530710839588>

Salehi, S., Du, J. T. ja Ashman, H. (2018). Use of Web search engines and personalisation in information searching for educational purposes. *Information Research: An International Electronic Journal*, 23(2). Kasutatud 22.04.2019, <http://www.informationr.net/ir/23-2/paper788.html>

Shenton, A. K. ja Dixon, P. (2003). Models of young people's information seeking. *Journal of Librarianship and Information Science*, 35(1), 5-22. Kasutatud 13.10.2018, <https://doi.org/10.1177/096100060303500102>

Sootak, J. (2016). *Üliõpilastöö kirjutamine ja vormistamine. Juhend õigusteaduskonna üliõpilastele*. Tallinn: Juura. Kasutatud 10.01.2019, https://sotsiaalteadused.ut.ee/sites/default/files/sh/lisa_2_oigusteaduskonna_loputoode_lisanoud_ed_0.pdf

Tartu Ülikool. (2019). *Õppekava Õigusteadus/Law (2458) bakalaureuseõpe*. Kasutatud 21.04.2019, https://www.is.ut.ee/rwservlet?ok_oppekava_kirjeldus.rdf+361+2018+1+0+1+0,0,0,0,0,0+PDF+application/pdf

- Tartu Ülikooli Raamatukogu kodulehekül. (i.a). Kasutatud 25.10.2018, <https://utlib.ut.ee>
- Tartu Ülikooli õigusteaduskonna kodulehekül. (i.a). Kasutatud 24.03.2019, <https://oigus.ut.ee/et>
- Thatcher, A. (2008). Web search strategies: The influence of Web experience and task type. *Information Processing and Management* 44, 1308-1329. Kasutatud 19.05.2019, <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2007.09.004>
- Taylor, R. S. (1962). The Process of Asking Questions. *American Documentation*, 13(4), 391-396. Kasutatud 13.10.2018, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.590.8712&rep=rep1&type=pdf>
- Taylor, R. S. (1968). Question-Negotiation and Information Seeking in Libraries. *College & Research Libraries*, 29(3), 178-194. Kasutatud 13.10.2018, <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/12027/13473>
- Uverskaja, E. (2015). Riigiasutuste tellitud uuringud kui inforessurss tõenduspõhiste poliitikate loomiseks. *Riigikogu Toimetised*, 31, 203-214. Kasutatud 26.05.2019, <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/02/Elviine-Uverskaja-Riigiasutuste-tellitud-uuringud-kui-inforessurss-tõenduspõhiste-poliitikate-loomiseks.pdf>
- Villems, A. (1995). *Koolitarkvara*. Õpiobjekt. Kasutatud 10.01.2019, <http://math.ut.ee/ktv/1995/andmebaasid/abmoiste.html>
- Virkus, S. (2003). Infokirjaoskus ja infokäitumine infouuringute kontekstis: I. *Infofoorum*, 7, 1. Kasutatud 11.11.2018, <http://www.tlu.ee/i-foorum/index.htm>
- Virkus, S. (2010). *Info hankimise ja -otsingu põhikomponendid*. Õpiobjekt. Kasutatud 19.05.2019, <https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Info%20hankimise%20ja%20otsingu%20pohi%20komponendid/index.html>
- Virkus, S. (2017). *Infoteadused teoorias ja praktikas*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Wilson, T. D. (2000). Human Information Behavior. *Informinc Science*, 3(2), 49-55. Kasutatud 13.10.2018, <http://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf>

Wu, M. ja Chen, S. (2012). How graduate students perceive, use, and manage electronic resources. *Aslib Proceedings*, 64(6), 641-652. Kasutatud 24.03.2019, <https://doi.org/10.1108/00012531211281779>

Õunapuu, L. (2012). *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Õpiobjekt. Kasutatud 27.11.2018, <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html>

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Raamatukogu. Kasutatud 25.10.2018, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1: Intervjuu kava

Alustus:

- *Kas sa oled nõus, et ma kasutan selle intervjuu tulemusi oma uurimistöös?*
- *Intervjuu salvestatakse, aga peale minu ei kuula salvestust keegi. Niiet tunne ennast hästi vabalt. Transkriptsioonist eemaldame kõik, mis võiks sind identifitseerida. Ei ole õigeid ega valesid vastuseid, iga infokild on minu töö jaoks oluline!*
- *Sulle on tagatud täielik konfidentsiaalsus.*
- *Kas tahad enne intervjuud minult midagi uurimuse kohta küsida?*
- *Kuulsin, et võtsid bakalaureuses ühe lisa-aasta. Millest selline otsus?*

1) Allikad õppetöök:

Milliseid materjale sa tavaliselt enda õppetöö jaoks kasutad?

Ole hea kirjelda mulle palun viimast korda, kui Sul oli vaja õppetöö jaoks infot hankida...

Millest sa enda uurimistööd kirjutasid/kirjutad?

- *Mis laadi uurimistöid teie õppekaval üldse tehakse?*
- *Millistel teemadel kirjutatakse?*
- *Milliseid allikaid soovitavad õppejõud?*
- *Kuidas sa oma uurimistöö teemani jõudsid?*
- *Räägi sellest rohkem...*

Milliseid valdkondi või teemasid puudutav informatsioon sind uurimistöö puhul huvitas/huvitab?

Millal sa viimati oma uurimistöö jaoks vajalikku materjali otsisid?

- *Räägi sellest rohkem: kust leidsid, kuidas leidsid?*
- *Kuidas oled õppinud informatsiooni enda jaoks otsima? Lisakursused? Elu-töö?*

Milliste teemade kohta oma uurimistöös sooviksid rohkem informatsiooni?

- *Kust nende teemade kohta informatsiooni otsid?*

- *Milliste teemade jaoks on materjali piisavalt?*
- *Milliste teemade kohta on infot liiga palju? Liiga vähe?*

2) Eelistused:

Mille põhjal valid materjale, mida kasutada?

- *Aga veel.. täpsusta..*
- *Paberkandjal? Elektroonilised?*

Nimetasid enne, et otsid uurimistööks vajalikke materjale allikatest.

- *Mis paneb sind just neid infoallikaid teistele eelistama?*

3) Teadusandmebaasid:

Milliseid andmebaase sa oled oma koolitööde jaoks kasutanud?

- *Mida sa nendest arvad?*

Milliseid andmebaase sa veel nimetada oskad?

Mis eesmärgil sa andmebaase kasutanud oled?

- *(Õppetöö raames, väljaspool kooli enda huvides..?)*

Milliseid andmebaase sulle kasutada meeldib? Milliseid mitte?

- *Nimeta põhjuseid...*

4) Ülesanded:

1. Kas sa oleksid nii hea ja otsiksid Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistritööd üles?
2. Mitu eksemplari on mõne sinu õppejõu poolt koostatud õpikust Tartu Ülikooli Raamatukogus?

Lõpetus:

Kas soovid minult veel midagi küsida? Enda poolt lisada? Aitäh, et olid nõus minu küsimustele vastama. Kui tekib ka edaspidi küsimusi, võid minuga alati ühendust võtta.

Lisa 2: Kodeerimistabel tabeltöötlusprogrammis Excel

KATEGORIAID	KOODID	INT 1	INT 2	INT 3	INT 4	INT 5
Ühiskonnakirjeldus	Elektronilised (vahendad)		...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on...	...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on...	...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on...	...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on... ...Selles rühmas kirjeldame, et see rühm on...
	Google	...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega...	...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega...	...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega...	...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega...	...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega... ...Ja otsida sõnadega...
	Uutimiskõ	...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse...	...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse...	...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse...	...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse...	...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse... ...Ehk mõeldakse...
Andmebaaside kasutamine	Informatsioonid (tähtsused)	...Me ei saanud... ...Me ei saanud... ...Me ei saanud...	...Me ei saanud... ...Me ei saanud... ...Me ei saanud...	...Me ei saanud... ...Me ei saanud... ...Me ei saanud...	...Me ei saanud... ...Me ei saanud... ...Me ei saanud...	...Me ei saanud... ...Me ei saanud... ...Me ei saanud...
	See on... (tähtsused)	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...
	Kasutus	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...	...See on... ...See on... ...See on...

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kerli Markus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilaste õppetöö-alaste inforessursside valiku põhjused”, mille juhendaja on Katrin Kannukene, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kerli Markus

30.05.2019